

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR SOCIALA OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET

INNEHÅLL:

M. C. Vigselformuläret och kyrkomötet.

Adolf Hillman. Doña Emilia Bazán.

Th. B. Från »världskvinnokongressen.»

M. Anholm. Några intryck från afrikanska hem.

Litteratur: L. D—n. Rika flickor af Rust Roest; Port-Stina af Gerda Meyerson.

Meddelanden från Fredrika-Bremer-Förbundet.

Hvarjehanda i kvinnofrågan.

Bilaga:

Den spanska kvinnan af Emilia Pardo Bazán. Öfversättning från spanskan af Adolf Hillman.

Pris pr årgång: { För Förbundets medlemmar kr. 2:50.
 { För icke medlemmar » 4:00.

Doktor Karolina Widerström

Bryggaregatan 6, 2 tr. A. T. 83 00.

Mottagningstid: alla hvard. 1—3.

Doktor BURGMAN.

Invärtes sjukdomar. Särskildt Bröst- och Underlifssjukdomar.
Biträder vid förlossningar.

Malmtorgsgatan 1. — Allm. Tel. 8018.

Mottagning: 9—11 f. m., $\frac{1}{2}$ 2—3 e. m. Söndagar 9—11 f. m.

BIKUPAN

21 Klarabergsgatan 21

Försäljningsmagasin för Fruntimmersarbeten,
såsom:

*Väfnader, Nationaldrägter, Träsniderier,
Vadstena Spetsar, Broderier, Stickade och Virkade
arbeten, Barnkläder, Dekorationsartiklar, Dockor,
Leksaker m. m.*

Utstyrselar och alla slags Fruntimmersarbeten förfärdigas
Märkning verkställes.

Rekvisitioner från landsorten expedieras skyndsamt.

Utmärkt arbete! Billiga priser! Förtjänsten sömmerskans!

Allm. tel. 64 91.

JOHN HOLMBLÖM,

Modeaffär för Damkappor,
Stockholm.

12 Kungsträdgårdsgatan 12,

rekommenderar sitt stora och rikhaltiga lager af alla

Nouveautéer för säsongen.

Särskildt får rekommendera mitt stora lager af

 Pelsverk för Pelskappor

med därtill passande öfvertyger.

För kapitalister, särskildt fruntimmer, har det länge varit ett önskningsmål att kunna öfverlämna värden af sina värdepapper och skötseln af sina affärer åt någon person eller institution, som med absolut säkerhet förenade punktlighet och noggrannhet i utförandet af det anförtrodda uppdraget äfvensom prisbillighet. En sådan institution är

Stockholms Enskilda Banks Notariatafdelning (Lilla Nygatan 27, expeditionstid 10—4),

som under garanti af Stockholms Enskilda Bank åtager sig vård och förvaltning af enskilda personers och kassors värdepapper.

Exempel 1. Om en person hos Notariatafdelningen deponerar obligationer, inkasserar Notariatafdelningen vid förfallotiderna kuponger och tillhandahåller deponenten influtna medel. Vidare efterser Notariatafdelningen utlottningar af obligationer och underrättar deponenten i god tid, ifall en denne tillhörig obligation blifvit utlottad, samt lämnar förslag till ny placering af det ledigblifna kapitalet.

Exempel 2. Om inteckningar deponeras hos Notariatafdelningen underrättar Notariatafdelningen gäldenären därom att räntorna å inteckningarna skola till afdelningen inbetalas, hvarefter de medel, som inflyta, till deponenten redovisas. Vidare tillser Notariatafdelningen att inteckningarne blifva i vederbörlig tid förnyade. Om en hos afdelningen deponerad inteckning genom underlåten förnyelse skulle förfalla, ersätter Stockholms Enskilda Bank därigenom uppkommen skada.

Förvaringsafgift: 50 öre för år pr 1,000 kronor af depositionens värde, dock ej under två kronor.

Uppllysningar om detta för Sverige nya försäkringssätt lemnas å bolagets hufvudkontor i Stockholm, 10 Vasagatan, 1 tr., och i öfrigt af ombud för

(G. 22071.)

Allmänna Lifförsäkringsbolaget.

HANDARBETETS VÄNNER
 Brunkebergstorg 18, STOCKHOLM.
 Förening för den svenska kvinnliga hem-
 slöjdens förädling i konstnärligt och
 fosterländskt syfte.
 UTSTÄLLNING AF:
 Väfnader, Mattor, Konst-
 sömnad och Spetsar efter
 Gamla och Nya Svenska
 Mönster, Nationaldräkter
 m. m.

August Bergin & C:o
Magasin för Speglar & Tafvelramar
 STOCKHOLM
 22 Lilla Vattugatan 22.
 Allm. Telefon 51 79.

Läderplastik.

Alla slags verktyg för läderplastik säljas billigast hos
PER FROM, Stockholm,
54 Mästersamuelsgatan 54.

OBS.! Saxar och knifvar slipas.

Hygieniska Skodon tillverkas för Herrar, Damer och Barn.

OBS.! Priselönta af Dräkt-Reformföreningen.

Skodon tillverkas äfven efter modern fason.

☛ Allt arbete utföres noggrant och af bästa materiel. ☛
 Reparationer verkställas väl och på bestämd utlofvad tid.

P. GUST. PETERSSON,
 52 Drottninggatan 52.

Albert Schmidts Handskaffär

Stockholm, Arsenalsgatan 8.

Svenska, Engelska, Franska och Tyska promenadhandskar, såväl
 fodrade som ofodrade. Ballhandskar.

Allm. tel. 71 39.

Order från landsorten utföres mot efterkräf.

Till Fredrika-Bremer-Förbundet insänd periodisk litteratur.

Nordisk tidskrift, n:r 5—6. — Svensk tidskrift, n:r 7—10. — Ord och bild, n:r 5—9. — Tidskrift för kristlig tro och bildning, n:r 4—5 — Läsnig för hemmet, n:r 3—5. — Läsnig för folket, n:r 2, 3. — Hemåt, n:r 7, 8. — Pedagogisk tidskrift, n:r 5—10. — Svensk läraretidning, n:r 24—44. — Verdandi, n:r 3, 4. — Slöjdundervisningsbladet, n:r 6, 7. — Helsovänneren, n:r 7—19. — Jorden modern, n:r 4—8, 10. — Justitia, n:r 1—17. — Nya bokhandelstidningen, n:r 23—44. — Svensk bokhandelstidning, n:r 23—44. — Svensk musiktidning, n:r 13—17. — Nya kyrkans tidning n:r 27—30. — Idun, n:r 23—44. — Kamraten, n:r 12—21. — Linnea, n:r 6—10. — Folkskolans barntidning, n:r 24—33. — Finsk tidskrift, n:r 6; 1—4. — Hemmet och samhället, n:r 8—10. — Nylænde, n:r 4—16. — Til moralens fremme, n:r 6—10. — Hvad vi vil, n:r 21—29; 34—44. — Kvinden og Samfundet, n:r 6—9. — Lend a Hand, n:r 6; 1—4. — The englishwoman's review, n:r 3—4. — The woman's journal, n:r 21—42. — The review of reviews, n:r 6—10. — Deutsche Hausfrauenzeitung, n:r 24—45 — Neue Bahnen, n:r 12—20. — La femme, n:r 12—21. — La ligue, n:r 3, 4. — Le journal du bien public, n:r 6—10. — Zenské Listy, n:r 1—5.

Till Fredrika-Bremer-Förbundet insända böcker.

Alb. Bonnier: Studentföreningen Verdandis småskrifter, 43—49. — *J. Gernandt*, Fata Morgana och andra berättelser. — *A. Wahlenberg*, Löndörren. — *G. Meyerson*, Port-Stina. — *René*, Lena.

Alb. Cammermeyer: *Camilla Collett*, Amtmandens Døtre.

C. W. K. Gleerup: *P. Eklund*, Tron och trons artiklar. — Lutherska endrägtsboken i allmänkyrklig belysning.

L. Hökerberg: *Uffe & G. Hjelmmerus*. Geografiska kurser. — *J. I. Kraszewski*, Adelskronan.

Krøyers Boghandel: *B. Nielsen*, Om Hustruens Underdaanighedspligt.

A. L. Normans förlagsexpedition: *O. Francke*, Kristus och människan. — Kristi bild i Kristi efterföljare.

P. A. Norstedt & Söner: *S. Leijonhufvud & S. Brithelli*, Kvinnan inom svenska litteraturen intill år 1893. — *Juel-Hansen*, Lifvet i världen.

Nykyrkliga bokförlaget: *Ch. Giles*: Andens natur. — *J. K. Smyth*, Frälsarens fotspår.

Unionen, Kvinnosaksförbund i Finland: Kvinnan och kvinnoarbetet i Finland.

Aug. Magnusson

(etablerad 1860)

46 & 48 Vesterlånggatan 46 & 48

Försäljningslokaler: *nedra botten, en, två* och *tre* tr. upp

STOCKHOLM.

Största lager i Norden

af

Kulörta o. Svarta Ylleklädningstyger

Kulörta och Svarta Sidentyger

Bomulls-Tvättklädningstyger

Schalar och Resfilar m. m.

Observera! Genom direkta förbindelser med in- och utlandets förnämsta fabrikanter kan jag erbjuda ofvannämnda artiklar **bättre** och **billigare** än någon annan och torde en hvar genom besök i mina lokaler eller genom requisition af profver och varor lätt blifva öfvertygad om fördelen att hos mig fylla sina behof af dessa artiklar.

Riks-Telefon 6 26.
Allm. Telefon 28 67.

**Profver på begäran
kostnadsfritt.**

Riks-Telefon 6 26.
Allm. Telefon 28 67.

Vigsselformuläret och kyrkomötet.

Det var måndagen den 16 okt. kyrkomötet behandlade 8:e kapitlet af förslaget till reviderad kyrkohandbok, det kapitel, som handlar om brudvigsel. I föregående häften har Dagny genom signaturen Esselde utförligt redogjort för och uttalat sina åsikter emot förslaget till nytt vigsselformulär samt påpekat de punkter, hvari detta skiljer sig från det sedan 1811 använda. Denna redogörelse har äfven varit i ett litet flygblad gratis tillgängligt på Fredrika-Bremer-Förbundets byrå.

De svenska kvinnorna hafva haft stort skäl att vara tacksamma mot de män, som skrefvo 1811 års vigsselformulär. Allt medan det ännu, nära ett århundrade senare, anses nästan kätterskt att yrka på makarnes likställighet inför den borgerliga lagen och på ett inskränkande af mannens målsmanskap öfver hustru, hans rätt »att söka och svara för henne», finnes det i den kyrkliga handling, hvarigenom äktenskapen afslutas, icke ett ord om ett dylikt omyndighetstillstånd å kvinnans sida. I den del af formuläret, där de blifvande makarne erinras om sina ömsesidiga plikter, uppmanas mannen, »att älska och ära sin hustru och genom förstånd och välvilja mer och mer söka att vinna hennes förtroende», hustrun »att med kärlek och tillgifvenhet möta sin man, ömt deltaga med honom i omsorgen om deras hus och så skicka sig, att hon må täckas den make, hvilken hon gifven är till hjälp.»

Om underdånighet talas däremot ej ett ord, i motsats till hvad som är förhållandet i de flesta andra protestantiska kyrkors vigsselformulär. Det var denna den svenska kvinnans snart sekelgamla företrädesrätt, som hotades genom det nya kyrkohandboksförslaget, där, jämte det att de religiösa krafven nästan uteslutande betonas, indragits apostelen Pauli förmaning i 5:e kapitlet af brefvet till de Efeser, vers 22, 23, 25:

»I hustrur, varen edra män, liksom Herren, undergifna, ty en man är sin hustrus hufvud såsom ock Kristus är församlingens hufvud.

I män, älsken edra hustrur, såsom ock Kristus har älskat församlingen och utgifvit sig själf för henne.»

Det var ej första gången apostelen Paulus frambesvurits för att häjda det kvinliga släktets frihetssträfvanden, men det måste dock väcka undran, att det i slutet af det nittonde århundradet skulle anses nödvändigt att i vigselakten införa en erinran om hans snarare på gamla testamentet än på Kristi lära grundade uppfattning af äktenskapet och makarnes inbördes förhållande.

Till och med den för det nya handboksförslagets utarbetande tillsatta komitéén vågade icke draga ut de yttersta konsekvenserna i bibelcitaten, utan hoppade öfver den 24: e versen, där det säges:

»Såsom nu församlingen är undergifven Kristus, så skola ock hustrurna i *all* ting vara sina män undergifna.»

Äfven i en annan punkt — insättande af ordet »kött» till det gamla formulärets uttryck »de tu skola varða ett», ville de komiterade åstadkomma en återgång till den gammaltestamentliga uppfattningen af äktenskapet.

* * *

Lyckligtvis skulle dylika stück i stäf mot tidsandan gående baksträfvartendenser inom kyrkomötet finna motstånd af en fördomsfri majoritet. Förslaget blef föremål för en liflig och intressant debatt, däri obestriddigt de sakrikaste och bästa anförandena förfäktade bibehållandet af det gamla vigselformuläret. Många af kyrkomötets mest framstående män såsom prof. Ribbing, kyrkoherden Staaff, pastor primarius doktor Fehr, universitetskansleren v. Ehrenheim, biskop Rundgren och prof. Rudin uppträdde lika kraftigt som väl-taligt för den svenska kvinnans rätt att i framtiden likaväl som hittills införas i äktenskapet såsom en med mannen jämbördig varelse, icke såsom hans viljelösa slafvinna.

Många beaktansvärda ord yttrades, — ord, som visade att kyrkomötets ledamöter, äfven de presterlige, icke stå oberörda af »tidsträfvandena och tidsutvecklingen», att de erkänna, att civilisationen sedan den store hedningaapostelens

dagar gjort »viktiga framsteg och eröfringar och att en af de vackraste vore erkännandet af kvinnans värde» — för att citera hr Ehrenheim — hvilken tillade, att af det nya förslaget kunde man lätt få den föreställningen, att kvinnan i äktenskapet borde afsäga sig sin mänskliga individualitet och personlighet gent emot mannen.

Den civila målsmansrätten, yttrade samme talare, omfattade blott ägendomsförhållandet mellan man och hustru, och därmed gaf han ett icke oviktigt bidrag till tolkningen af den svårtydda och omtvistade lagstiftningen rörande den gifta kvinnan.

Icke mindre värd att uppmärksammas var doktor Staafts frimodiga uttalande af den erfarenhet han samlat under sin 22-åriga verksamhet såsom kyrkoherde i en af rikets största församlingar. Denna erfarenhet gick ut på att det i de flesta fall vore mannen, som bure skulden vid de olyckliga äktenskapen. I mannens karakter funnes något despotiskt, som ofta toge öfverhand och vore fördärfbringande för den äktenskapliga lyckan, så mycket mer som mannen icke sällan själf hade en tyrann öfver sig, nämligen flaskan.

Äfven mot insättandet af det bibliska uttrycket »De tu skola varda ett kött», höjdes protester och yttrades många finkänsliga och vackra ord af de kyrkomötets högsinnade män, som den 16 okt. 1893 förde den svenska kvinnans talan. Så yttrades bland annat af en talare, herr Staaft, att han i det nu begagnade formulärets uttryck lagt betydelsen »ett hjärta och en själ». en åsikt, som äfven ginge igen i psalmens ord:

»Nu blott för världen två,
För Gud ett lif, en anda,
De hulda makar gå
Att sina öden blanda».

Som ett ganska märkligt tidens tecken måste prof. Rudins hemställan betraktas, huruvida det icke vore lämpligt att hafva olika vigselformulär, eller t. o. m. i vissa fall kunna hänvisa brudpar till den borgerliga vigseln. Denna hemställan af den samvetsömme teologen afsåg närmast det fall, då en frånskild önskar ingå nytt äktenskap, och torde vara väl värd att af ett följande kyrkomöte upptagas.

För det reaktionära förslaget uppträdde äfven åtskilliga talare och, ehuru äfven på den sidan förekommo talangfulla anföranden, var försvaret på det hela tämligen matt. Det hjälpte ej att biskop Ullman helt maliciöst häntydde på »vissa kretsar inom hufvudstadens damvärld», att prof. Bring varnade för »upproriska kvinnor» såsom någonting vida värre än tyranniska män, att prof. Norrby med vanlig skärpa ljungade mot »kristendomens förvärldsligande» eller i bevekande ordalag skildrade kvinnans sköna lott att vara mannen undergifven i allt, eller beskref offervilligheten såsom kvinnans adel och styrka eller talade om hvad den kärlek förmår, som tiger och lider. Förslaget dom var fälld, och det föll, ehuru med endast två rösters öfvervikt, 27 röster mot 25. Likaledes förkastades ett förslag af biskop Johanson gående ut på att af kongl. m:t begära nytt förslag i ämnet.

Och härmed är för åtskilliga år och, som vi hoppas, för alltid den faran afböjd, som hotade Sveriges kvinnor, faran att i den akt, hvilken beseglar deras lifs viktigaste handling, få indragen den gammaltestamentliga uppfattningen af äktenskapet, denna uppfattning, som oaktadt så många århundraden af framåtskridande och civilisation går igen i de flesta länders borgerliga lagstiftning och i de flesta kristna religioners vigselformulär.

Det var ett dyrbart arf 1811 års lagstiftare gaf vårt folk i vigselformulärets upphöjda framställning af makars inbördes förhållande. Att våra dagars kyrkliga lagstiftare förstå att uppskatta och värna om detta arf, det har 1893 års kyrkomöte bevisat och därigenom outplånligt inristat sitt namn i den svenska kvinnans historia.

M. C.

Doña Emilia Pardo Bazán.

Den, som i någon mån följer de andliga rörelserna i Spanien, finner lätt, att där pulserar ett rörligt lif och att i detta deltaga icke blott män.

I våra dagar, då äfven kvinnan äger rättighet att ingripa på många områden, lämnas icke denna rättighet ur räkningen ens i Spanien. Där som annorstädes arbetar kvinnan för sitt köns rättigheter, för ett mera anderikt och förädlade umgängeslif, för lindrande af nöden — äfven där gisslar hon tidens lyten och vinner segrar på andens slagfält.

Man skulle lätt kunna fylla många blad endast med uppräknandet af namn på spanska kvinnor, som i vår tid gjort beaktansvärda insatser i dessa hänseenden. De saknas icke hvarken inom vetenskapen eller konsten, och vårt århundrades humanitetssträfvande har i Spanien många representanter bland kvinnor, som ej blott ägnat hela sitt lif åt lidandets tjänst, utan äfven i otaliga skrifter kämpat för välgörenhetens ordnande på rationel grund.

Det är dock företrädesvis på det skönlitterära området, som man möter de flesta. En bland de första, som där gjorde sig ett namn, hvilket gått vida utöfver Spaniens gränser, var Cecilia Bohl de Faber, som skrifvit under märket Fernán Caballero, och hvars skapelser äro gripna ur själfva det nationella lifvets innersta hjärta, och som allt intill sin död 1877 ägde det spanska folkets odelade kärlek, beundran och högaktning.

* *
* *

Bland de många, som nu lefva och verka på det litterära området i Spanien, intager *Emilia Pardo Bazán* det främsta rummet. Här är icke platsen att utförligen skildra hennes lifsverksamhet, men några anteckningar därom torde äfven för svenska läsare icke sakna intresse.

Född 1854 i Galicias hufvudstad La Coruña, tillhör hon såväl på fädernet som på mödernet den mest lysande galiciska adeln.

Den uppfostran hon erhöll var mycket omfattande och föräldrarna lämnade henne full frihet att tillfredsställa lusten för läsning.

Uti sin roman: *Los Pazos de Ulloa*, som är namnet på en gammal aristokratisk familj, lämnar hon uti ett autobiografiskt företal en

skildring af sin litterära utveckling. Hennes tidigaste ungdoms älskingsböcker voro bibeln, Don Quixote och Iliaden samt senare Quevedo. Dumas, George Sand och V. Hugo voro bannlysta. Den dragning hon tidigt kände till filosofisk forskning lämnade henne ingen ro förr än hon studerat Kant, Schelling, Fichte, Hegel, Cartesius, Plato och Aristoteles. Dessa tänkare upptogo henne så helt, att ända till det tjugutredje året var hon ännu okunnig om sitt eget lands moderna litteratur. Hennes läsning af romanlitteratur började med Walter Scott, Bulwer och Dickens, sedan George Sand och V. Hugo och först därefter kom turen till hennes egna landsmän, Alarcón och Pereda.

Hennes litterära kallelse visar sig så tidigt, att hon, innan hon vid 16 års ålder inträdt i äktenskap med D. José Quiroga, redan hade debuterat på författarebanan. Ett afbrott i den nyss började författareverksamheten inträdde nu. Bröllopsfesternas och resornas tid kom och därpå ett stilla lif i hemmet. Doña Pardo Bazán är en hängifven maka och moder, som själf i kärlek uppfostrat sina barn. Utan att försumma någon af de plikter, som åligga den trogna och älskande makan och modern, har Emilia Pardo Bazán utöfvat och utöfvar en författareverksamhet af det mest omfattande slag, och man kan knappast ögna igenom någon af Spaniens mera framstående revyer eller illustrerade tidningar utan att finna något af henne eller — något om henne.

Antalet af hennes utgifna arbeten uppgår till ett trettiotal band, förutom hvad hon skrivit i tidningar, såsom la Compostelana, la Epoca, El Imparcial, Ilustración artistica, i tidskrifter såsom La España Moderna, Revista de Galicia, hvilken senare hon själf grundat.

År 1877 eröfrade hon en framstående plats på kritikens område genom sin *Estudio crítico sobre las obras de Feijóo* (Kritisk studie öfver Feijóos arbeten), hvarefter snabbt följde *Los poetas épicos cristianos Dante, Milton y Tasso* (De kristna episka skalderna Dante, Milton och Tasso), och *Ensayo crítico sobre el Darwinismo* (Kritisk studie öfver Darwinismen). Dessa arbeten, vittnande om djupa och omfattande kunskaper och en icke vanlig förmåga af blick på tingen, hafva gifvit henne en af de förnämsta platserna inom de spanska kritikernas led. På detta område arbetar hon än vidare träget och på ett beundransvärdt sätt.

Än mera produktiv är hennes verksamhet på romanens område. Förteckningen på hennes romaner och noveller är lång och utrymmet medgifver icke att göra den fullständig. Några skola dock här om-

nämnas. *Pascual López* var den förste och är en medicine studerandes autobiografi. Skildringen af det medeltidsliknande universitetslivet i Galicia vittnar om förf:s omfattande bildning och filosofiska studier, utan att något pedanteri framsticker.

Under studiet af Balzac, Flaubert och Daudet skref hon sin andra roman *Un viaje de novios* (En bröllopsresa), hvars prolog är det första uttrycket för en nationelt spansk realism.

Om huru *La Tribuna* tillkom, berättar hon själf: »Dag efter dag såg jag dussintals grupper cigarrarbeterskor vandra hem från den stora fabriken i La Coruña och jag tänkte: kan det finnas något likt en roman under dessa kalikokläder och nötta kappor? Helt visst, ty hvar helst 4,000 kvinnor finnas, finnas ock 4,000 romaner. Konsten är blott att leta upp dem.» Resultatet af två månaders dagliga besök i cigarrfabriken blef *La Tribuna*, en bild af det moderna fabriksarbetet i La Coruña.

El Cisne de Villamorta är en byhistoria, där med enkel naturtrohet skildras allt skvaller, kärleksintriger och trivial politik, som intager så stort rum i den dagliga kommersen i en liten by, och *Los Pazos de Ulloa* gifver en målande bild af lifvet i Galicias bergstrakter och af en gammal förnäm familjs förfall. *La Madre Naturaleza* (Modern naturen) är en färgmättad målning af landskapet Galicia, där lifvet på landsbygden med värme skildras.

Liksom förr Fernán Caballero och Trueba nästan uteslutande tecknat sydspanskt och nordspanskt lif, så välja nutidens spanska författare företrädesvis ett visst område för sina skildringar: Valdés Asturia, Pereda trakten kring Santander, Pardo Bazán Galicia. Och de få af hennes romaner, hvilkas händelser ej äro förlagda dit, framställa alltid galicier som hufvudpersoner. Så i *Insolación* (Solsting), *Morriña*, *Una Cristiana* (En kristen) och dess fortsättning *La prueba* (Profvet). I detta korta omnämnande af Emilia P. Bazáns romaniktning bör ej heller glömmas *La dama joven* (Den unga kvinnan), *La legenda de la Pastoriza* och *Bucolica*.

Förutom romaner har hon äfven utgifvit i bunden form *Jaime* (namnet på hennes son)*), resebeskrifningar och sociala skildringar, hvaribland *La mujer española* (Den spanska kvinnan), som i slutet af detta häfte återfinnes i öfversättning, intager ett framstående rum.

*) Ett par sånger ur denna dikt, öfversatt af Göran Björkman under titeln »Min son», hafva, jämte en kort historik öfver *Emilia Pardo Bazán, det samtida Spaniens främsta författarinna*, varit införd i Dagnys årgång för 1892, 2 häft.

Under mer än 15 år har hennes namn varit på allas läppar och hon behöfver icke i ryktbarhet afundas någon nu lefvande spansk författare. 1889 yrkade en stark opinion på hennes inträde i spanska akademien; förslaget strandade endast på trånga regler, som äro dömda att försvinna.

Somliga sätta högst hennes romaner, eller rättare studier ur verkligheten, under det andra föredraga hennes fina analyser och glänsande polemik i pressen, hennes lifliga reseskildringar och lärda studier.

Det finnes en bok af Emilia Pardo Bazán: *San Francisco de Asis*, som af spanjorerna läses med samma andakt, som de än i dag läsa Santa Teresa, och det talrika klerikala partiet beklagar, att Emilia Pardo Bazán ej vidare ägnar sin penna åt dylikt författareskap.

Om de författares rykte längst lefver, som väcka sin tids och sitt lands tankar på något nytt, skall Pardo Bazáns rykte aldrig slockna, ty hon har infört i Spanien den estetiska kritiken och åstadkommit en revolution på romanens område. Till detta resultat ha medverkat hennes ryktbara bok under titel *La cuestión palpitante* (Den brännande frågan), ett kritiskt arbete, som ådragit förf. angrepp såväl från romantiker som naturalister. Realismen, säger hon däri, innefattar i sig allt, utom öfverdrifterna och extravaganserna hos två ytterlighetsskolor. Hennes ej mindre berömda föreläsningsserie i Madrids *Ateneo* öfver *La revolución y la novela en Rusia* (Den nya tiden och romanen i Ryssland) är en ytterligare betydelsefull insats i tidens litterära strömningar.

Ett af den illustra författarinns senaste företag visar, huru kraftig hennes ande är, huru vidsträckta hennes kunskaper, huru mångsidig hennes talang. Vi mena hennes *Nuevo teatro crítico* (Ny kritisk revy), en intressant månadsrevy, hvars lärrika innehåll af henne ensam fylles och som nu upplefvat sin tredje årgång.

Emilia Pardo Bazán har medtäffare och fiender, hennes arbeten diskuteras öfverallt, men hon har framför allt talrika beundrare och flitiga läsare, som från alla trakter af Spanien och Amerika sändt henne bevis på aktning och beundran.

I hennes sunda verklighetsdiktning, som är fri från den franska materialistiska lifsåskådningen, men rik på humor och varm religiositet, möter oss lifslevande en enkel, eldig, genom rik erfarenhet och djupt vetande utbildad personlighet.

Adolf Hillman.

Från »världskvinnokongressen» *).

Några intryck af en svensk deltagarinna.

Att teckna kvinnokongressen i Chicago sommaren 1893 med *några ord*, något hvarom jag blifvit anmodad, är ett svårlost problem, ty för att kunna ge en exakt skildring af detta märkliga möte, fördrades att man hade volymer till sitt förfogande. Jag vill emellertid så godt det sig göra låter med några ord här söka sammanfatta mina personliga intryck från den stora kvinnokongressen, i hvilken jag deltog i egenskap af svenska damkomiténs representant. Att det dock låg utom möjlighetens gräns för *en* person att blott tillnärmelsevis uppfatta allt som afhandlades under kongressveckan kan man få en föreställning om, då jag nämner, att föredrag höllos samtidigt i 9 å 12 salar för- och eftermiddagar med ända till 15 talarinnor i hvarje session. Dessutom ägde under flera dagar religiösa sammankomster rum under middagstimmarna.

Naturligtvis var det hufvudsakligen de amerikanska kvinnornas förhållanden, som voro ämne för förhandlingarna, hvarförutan hälsnings-tal framfördes i massa från den mängd af kvinnoklubbar, som finnas öfver allt i den stora republiken.

Dessa tal voro i hufvudsak af samma innehåll: *sträfvan att på alla områden nå likställighet med mannen*. Detta var det gemensamma målet.

Sedan funnos föreningar med särskilda syften. Hvar och en af dessa hade sina förkämpar, och framför alla andra stodo naturligen misserna Susan B. Anthony och Lucy Stone för *kvinnornas rösträtt*. De ha begge grånat i striden för hvad *de* anse vara *enda* medlet att nå målet: kvinnans höjande i intellektuelt och socialt hänseende.

*) Den här meddelade artikeln är ett utdrag af det föredrag, hvori friherrinnan Thorborg Rappe, damkomiténs ombud vid världsutställningen, för en talrik inbjuden åhörarekrets, samlad i Läkaresällskapet lokal den 13 sistlidne oktober, framlade berättelsen öfver sin resa till Chicago. Vi utesluta här den del af det i hög grad sakrika och intressanta föredraget, hvilken berörde själfva kvinnoutställningen och dess ordnande, då de viktigaste fakta rörande desamma innehållits i de bref från frih. Rappe vi i föregående häften af Dagny haft nöjet meddela.

Denna sträfvan för allmän rösträtt är dock långt ifrån populär bland de bildade amerikanska kvinnorna, hvilket är naturligt då man känner till det upplösningstillstånd som följer med valtiderna, synnerligast i de större amerikanska städerna, där den politiska korrptionen når sin höjd under dessa tider, ja, det kan t. o. m. hända och har händt, att förbrytare släppas ur fängelserna för att rösta och att maskerade personer med laddade revolverar drifva sitt ofog vid valurnorna. Att kvinnor ur de högre klasserna skulle kunna deltaga i dylika valförrättningar, möter naturligen stora svårigheter, och detta, tillika med åtskilligt annat som här vore alltför vidlyftigt att anföra, är orsaken till den jämförelsevis ringa anslutning arbetet för allmän rösträtt röner. Detta sade mig flere framstående både män och kvinnor, och bland dessa senare, hvars omdöme jag anser värderikt, var med. dokt. Sarah Hackett-Stevenson samt mrs Sullivan, New York Herald's »flygande» under parisexpositionen, den första kvinna som erhållit ett sådant uppdrag. Det var hon som hvarje dag gaf sin tidning på andra sidan Atlanten spaltlånga telegrafiska meddelanden om hvad som passerade i fransmännens hufvudstad. Hon arbetar fortfarande i tidningspressen. Det var den behagligaste amerikanska, som jag lärde att känna, hos hvilken förenades bildning och intelligens med ett särdeles tilltalande yttre.

Uti det vidlyftiga program, som utdelades till kongressmedlemmarna, fanns vid hvarje ämne upptagen en talarinna, som inledde ämnet och fyra à fem som skulle diskutera detsamma. Men — någon diskussion hörde jag aldrig. En del af de i programmet nämnda damerna talade visserligen — oaktadt det visst icke var en enda session därvid programmet följdes exakt, men väl många, där endast en eller två af de anmälda damerna talade och där de öfrigas plats ersattes af andra talarinnor. Litet lustigt föreföll det, att den 17 maj läsa i Chicago Tribune en noggrann beskrifning på Maria Stromberg från Ryssland, på hennes utseende så väl som hennes föredrag, hvilket stått upptaget på programmet, men som aldrig framförts därför att — Maria Stromberg icke fanns i Amerika!

Af den stora massa föredrag som höllos innehöllo visserligen en hel del verkliga upplysningar om förhållandena. Men de allra flesta voro endast reflektioner öfver kvinnans ställning i allmänhet, somliga innebärande ganska skarpa slängar till männen för deras motstånd mot hvad som med ett ord benämndes: »*kvinnans lika rätt*». Jag hörde till och med en talarinna säga, att när kvinnan vunnit lika uppfostran med mannen, lika betalning för sitt arbete, rätt att deltaga uti bestämmandet af

allt hvad som rör samhället — således äfven allt hvad som rör kvinnan själf — skulle människosläktet blifva lyckligare, äfven i det afseendet, att familjerna icke skulle blifva så *talrika*, det skulle blifva bättre hustrur, bättre mödrar, bättre barn, bättre uppfostrade barn, »fastän ej så många». Det var ordföranden i den stora moderklubben *Sorosis* med. dokt. Jennie Lozier från New York, som yttrade detta.

* * *

Af de under kongressen mest framstående damerna må i första rummet nämnas: mrs *Potter Palmer*, presidenten i utställnings- och kongresskomitéerna, och mrs *Charles Henrotin*, vice presidenten i båda dessa komitéer; vidare miss *Susan B. Anthony*, president för kongressen, där mrs *May Wright Sewall* var ordförande (chairman) och mrs *Rachel Foster Avery*, sekreterare. Otvifvelaktigt var det dessa damers inflytande som verkade den fullkomligt goda ton och hållning, hvilken kännetecknade hela kvinnokongressen i Chicago. Jag vill gerna precisera detta, ty i det afseendet förtjänar den *allt* beröm.

* * *

Stor uppmärksamhet ägnades sektionen för nykterhet. *Womens' Christian Temperance Union* är den äldsta kvinliga association i Amerika. Det var i staten *Maine* som den först började verka, och mrs *Laura Haviland*, nu 84 år och närvarande vid kongressen i Chicago, var den första kvinna i Amerika, som arbetade offentligen för nykterhetssaken. Det var gripande höra henne tala om den tid för 60 år sedan, då hon ensam började arbetet. Nu voro kvinnor från alla världens ändar samlade — det sades att denna förening ensamt i Amerika sluter inom sig 200,000 kvinnor — och gripande var äfven att se den ifver, ja, den entusiasm som besjälade dem. Denna förenings utmärkta organisation sades det, kan tjäna som mönster och föredöme huru den allmänna opinionen kan ledas. Miss *Frances Willard*, den vidt kända förkämpan för nykterhetssaken, låg sjuk i England och saknades mycket. Under mötet beslöts, att en erkännande adress skulle öfverlämnas till den amerikanska operasångerskan, miss *Nikita*, för hennes modiga vägran att sjunga på utställningsplatsen därför att där såldes spirituosa, oaktadt detta medförde en ganska stor pekunier förlust för henne själf. Äfven omtalades huru samma unga sångerska en gång blef uppmånad af en rysk general att dricka hans skål i champagne och att vid hennes nekande, han bjöd henne 20,000 rubel, hvarpå hon svarade: »Om ni fyllde hela detta rum med guld,

kunde jag dock ej gå ifrån mina principer. Om min bana skall brytas för dessas skull, så må den brytas».

Den katolska afdelningen af kvinliga nykterhetskongressen antog en resolution innehållande ett fullkomligt boycottande af hvarje religiös tidning, som intog annonser om försäljning af spirituosa.

Äfven *Kindergartensystemet* hade många och ifriga förespråkare under det sammanträde, som var den saken tillmätt. Bland dessa stod främst mrs *Sarah Cooper*, som redan såsom helt ung började den filantropiska verksamhet, hvilken hon nu under en lång lefnad troget fullföljt, näml. införande af *Kindergartensystemen* i sitt hemland Californien. Hvilken välsignelse detta är för Amerika ha vi, som äro nog lyckliga att för våra fattiga barn äga småbarnsskolor och arbetsstugor, svårt att sätta oss in uti. Det är helt och hållet på enskild välgörenhet dessa skolor äro grundade, och det sägs, att 300,000 dollars flutit in till Sarah Cooper för detta ändamål. Också finns nu i San Francisco 65 sådana skolor med 10,000 barn. Mrs Cooper är president uti den för ett par år sedan bildade *Kindergarten Union*. Hon är en i Amerika högt uppburen kvinna.

Ännu en på det filantropiska området mycket högt stående kvinna måste jag omnämna, nämligen *Clara Barton*. Hennes namn såväl som det goda hon verkat inom *röda korset*, är säkerligen allmänt känt. Hon är nu mycket gammal och utarbetad och erkände själf villigt, att hennes goda vän miss Anthony hade afrådt henne från att uppträda på kongressen, i det hon på sitt kraftfulla sätt försäkrat: »du skulle göra fiasco». Och miss Anthony hade nog rätt, talarestolen var ej Clara Bartons plats, men hon kunde se tillbaka på ett större, ädlare lifsverk, och det lände de amerikanska kvinnorna af alla partier till heder, att de erkände detta, och att den lilla fattiga, anspråkslösa gumman vid alla tillfällen hedrades på allt sätt.

För öfrigt voro många af de på kongressen uppträdande kvinnorna så lifligt intresserade för *allt* hvad som stod i samband med kvinnans höjande och förädlande, att man återfann samma person ifrigt förordande *nykterhet, sedlig renhet* (social purity), *allmän rösträtt, kvinnans deltagande i regeringsärenden, Kindergartenföreningar, kvinliga associationen för amerikansk frihet*, dito för *huslig ekonomi, kvinnan som religionslärare, författare, artist, kristliga föreningen för unga kvinnor* och slutligen det som af många ansågs som själfva kärnan af kongressen, »*the International Council of Women*». För organiserandet af detta förbund: en *alla länder* omfattande förening för gemensamt arbete för kvinnans höjande och frigörande, hölls många sammanträ-

den vid hvilka mrs Sewall var ordförande. Att d:r Ellen Fries valdes till korresponderande ledamot för Sverige är bekant. Lady Aberdeen blef föreningens ordförande. Den sammanhållning i alla länders arbete för kvinnosaken, som man genom denna stora för- ening afser att vinna, kommer, enl. min öfvertygelse, att blifva den varaktigaste nyttan af den stora kvinnokongressen i Chicago 1893.

* * *

Kongress-bestyrelsen hade från början bestämdt förklarad, att meningen med den stora kvinnokongressen icke var att *i detalj* disku- tera något särskildt ämne såsom *rent undervisande*. Afsikten med kongressen var blott, att kvinnor från alla världsdelar skulle sam- las för att meddela hvarandra huru långt arbetet för kvinnans frigö- görelse och själfständighet fortskridit i de respektive länderna. Att det är den amerikanska kvinnan, som tagit ledningen i denna stora rörelse, är ju obestriddigt, och att hon — den styrande makten i sitt fädernesland — är den mest passande därtill, kan ej förnekas. Lång tid behöfver man ej vistas i Amerika för att se, att den amerikanska hus- frun regerar enväldigt i allt — utom i mannens »business».

De amerikanska kvinnornas uppfostran går också ut på att göra dem till bärare af tidens viktiga spörsmål. Redan tidigt läras de att ut- trycka sig med klarhet i *tanke* och *form*, och om vi nu än ej kunna önska oss denna stora ordrikhet, ej heller denna håg att uppträda offentligen, som vi spåra hos åtskilliga af det amerikanska kvinliga framstegspar- tiet, så är det dock ett gif akt för oss svenskor, som jag hoppas icke skall blifva förbisedt. För kvinnosakens framgång i Sverige anser jag till- lämpningen af följande regel vara ett oeftergifligt villkor, och jag vill gärna erkänna det såsom det viktigaste jag lärt i Amerika, något som jag önskade lägga på alla lärarinnors och uppfostrarinnors hjärtan: »*lär ungdomen att på sitt modersmål uttrycka sina tankar på ett klart och tydligt sätt.*» Jag gillar ej obetingadt skaldens ord: »det dunkelt sagda, är det dun- kelt tänkta», ty här liksom i allt är öfning nödvändig, och detta syn- nerligast för oss svenskar, som i allmänhet icke äga den tilltro till vår egen förmåga, som synes medfödd hos flere andra nationer. För oss fordras inre strid för att öfvervinna motviljan för allt offentligt uppträdande och hos många öfvervinnes den aldrig. Men må man för- söka befria det uppväxande släktet från denna svårighet och man upp- fostrar kanske på det sättet den man eller den kvinna hvars ord skola väcka och ingjuta mod och kraft vid arbetet för människosläktets hö- jande. Jag är viss om, att kvinnans plats som ledamot i fattigvård

och skolråd skall blifva af dubbel betydelse, när det icke är endast en eller annan framstående individ ibland oss, som kan göra sin röst gällande där, utan då kvinnan i allmänhet kan vid sammankomster låta sitt hjärta tala, men på ett sådant sätt, att mannen fattar att därunder ligger både tanke och förstånd.

Detta är mycket enkla allmänna reflektioner, vill det tyckas, men det är reflektioner hvars innebörd för mig vunnit större betydelse efter hvad jag sett och förnummit i Amerika. Det är ej första gången som jag rest i utlandet för att *lära*, om än ämnet jag studerat varit af annan art, hvilket icke gör mycket till saken. Vikten ligger uppå att finna hvad som är *dugligt* i ena eller andra afseendet och tillämpligt för våra förhållanden. Visserligen göra en del amerikanskor ett alltför vidsträckt bruk af sin förmåga att tala. Men jag förordar icke missbruk. På kvinnokongressen förekom ofta exponenter för denna uppstyltade talarekonst, framdrifven i skolorna alltifrån dess nedersta klasser och uppöfvad i denna massa kvinnoklubbar, hvilka upptaga så mycket af kvinnans tid i Amerika. Deras föredrag kunna innehålla ganska mycket beaktansvärdt, men egentliga klämman består i dessa små fyrverkeripjeser, som uppsändas till åhörarnes förnöjelse, för att frammana applåder, något som också vanligen lyckas, ty hela amerikanska nationen tyckes vara mycket lätt road och ger också genast sitt bifall tillkänna — ofta vid små roligheter, som vi svenskar sanneligen ej skulle gifva den benämningen.

En öfvertygelse, som visst icke var ny för mig, men som vann i styrka och fasthet af hvad jag såg och hörde vid kvinnokongressen, är i kort sammanfattning denna: må vårt arbete i kvinnosaken icke endast blifva en sträfvan att framhäfva *kvinnans rätt*, att tilltvinga kvinnan makt genom nedsättande af det manliga släktet, men däremot att förena män och kvinnor i det gemensamma arbetet, att bringa harmoni emellan dem, att bevisa att deras intressen äro på det närmaste förenade, att hvad som göres för den ena hälften af människosläktet äfven är till nytta för den andra, att de goda egenskaperna hos den ena äfven äro goda hos den andra. Ty hvilken kvinna skulle ej blifva ädlare och större om hon hade något af mannens mod och kraft, hvilken man skulle ej blifva lyckligare och till mera hjälp för mänskligheten om han hade något af de kvinliga egenskaperna: fålamod, mildhet och ömhet? Ju förr man och kvinna lära sig att inse detta, ju större vinst för hela människosläktet. Ju förr detta arbete för *allas* höjande genom *alla* blir en verklighet, ju lyckligare må vi skatta oss.

Th. R.

Några intryck från afrikanska hem.

Att gå i *Goletta* och vänta på ångbåtslägenhet kan i allmänhet ej vara något stort nöje, ty ehuru hamnstad till Tunis, Afrikas näst största stad, är *Goletta* likväl en riktig liten småstadshåla, där man icke kan taga två steg utan att bli bemärkt. Ännu mindre roligt är det, när man är fruntimmer och utan resällskap och det dessutom råkar vara en så stor högtid som påsk. Allting inne i Tunis är då stängdt för turisten, och man har intet bättre att göra än att sitta på sin balkong och betrakta de festklädda, glada skaror, som strömma förbi. Detta kan visserligen vara roligt nog på en vanlig dag, ty ett brokigare, färgrikare lif får man ej se, men på påskdagen är det icke riktigt högtidligt att känna sig som en varelse nedfallen från en annan planet. Det kan därför hända, att tanken då med en viss beklämning ilar hemåt till det kära land, där man själf kunde gå omkring med samma tvärsäkra min och känna sig lika rotfast, som de draperade, turbanklädda männen göra det här på egen mark.

Så gick det åtminstone mig i *Goletta* nu på påskdagen.

Men man tröttnar också på att sitta på en balkong och vara hjärtnupen — bättre då att ge sig ut i vimlet och försöka skaka förstämningen af sig. Jag gjorde också ärligt ett försök; men *Golettas* gator — n. b. de få man kan beträda, utan att en förvånad inföding kommer och tjänstvilligt frågar, hvad man söker på dessa aflägsna kanter — äro icke många. Snart hade jag gjort rondens: varit nere vid hamnen och beundrat de små syditalienska fiskarbåtar, hvilka våga sig ända till Afrikas kust, tittat in i den lilla stadsparken, hvars två soffor voro upptagna och varit inne i den katolska kyrkan, som var full af folk. Dessutom hade jag gjort en promenad inåt den sankta landttunga, hvilken leder till Kartago; men i dag gingo inga kameler och betade af sedumstufvorna, ingen arabisk herde, draperad i trasig säckväf, dref sina getter till staden. Allt var tyst och öde — högtiden till ära — och solen brände så hett på skugglös stig, att jag snart måste vända om.

Folkmassan strömmade ut ur kyrkan, och bäst det var — jag gick just undrande, hur denna långa dag skulle få ett slut — fick jag bland alla dessa främmande och likgiltiga ansikten se ett, hvilket hälsade mig med ett strålande leende. En ung flicka kom emot

mig, kysste mig på begge kinderna och utbrast med sydländsk liflig het samt på det sköna, italienska språket:

»Nej, är ni verkligen ännu i Goletta? Om ni visste, hvad jag har längtat efter er? Se här är mamma!»

Och nu upprepades kyssningarna på kinden. Kyssar, främmande folk emellan, är väl egentligen ett oting, men denna gång, i min dåvarande sinnesstämning tyckte jag ej de skadade. »Mamma», en medelålders, mycket vacker och ståtlig fru, grälade väl först litet för att jag legat fyra dar i Goletta utan att besöka henne, men därpå stack hon sin arm i min och tillade med förtjusande hjärtlighet:

»Se så, nu slipper ni inte ifrån oss! En sådan dag som denna vill ni väl inte sitta ensam. Kom nu och ät middag med oss! Jag vet väl knappt, hvad min kock har att bjuda på — jag är ju så nyss hemkommen från min resa —; men ser jag rätt på er, så är ni alltför mycket »signora» för att lägga vikt vid sådana småsaker.»

Behöfver jag säga, att jag, utan mycket motstånd, lät mig ledas bort af dessa vänliga varelser, hvilka min reslycka sände i den ensammans väg just i rätta ögonblicket? Det hade på en gång blifvit mig så varmt om hjärtat, och jag tänkte i mitt stilla sinne, att hjärtlighet och oegennyttig vänlighet alltid äro ljufliga att möta, men att röna dem som okänd och i främmande land, det gör ett alldeles särskildt djupt intryck. Ty jag var verkligen helt och hållet en främling för dessa människor, hvilka togo hand om mig, som voro de gamla vänner. Den unga fröken hade jag under resan från Palermo till Goletta känt mig mycket dragen till, men som sjösjukan plågade oss begge mycket, hade vi endast under korta stunders frist kunnat samspråka. Hon hade för första gången varit i Europa och återvände nu till sitt hem i Tunis, alldeles uppfylld af det märkvärdiga hon sett. Hennes mor, som hela tiden legat sjuk i hytten, såg jag först vid landstigningen. Då dottern förde mig till henne, sade hon: »Luisa har talat så mycket om er. Stannar ni i Goletta, så kom ändtligen och hälsa på oss!» — Jag tackade för vänligheten, men som det skepp, hvilket jag ämnade medfölja till Svarta hafvet, efter all beräkning måste afgå redan dagen därpå, trodde jag mig icke kunna komma i tillfälle att efterfölja inbjudningen.

Detta var hela vår bekantskap. Så knapphändig som den var, tyckte jag mig ej kunna draga fördel af den under de dagar jag gick och förgäfves väntade på mitt fartyg.

»Vi ha ännu en timme till middagen», sade fru F. »Skola vi inte gå ut och besöka några judiska familjer? Det kunde kanske roa er att se dem i deras storstass. Nu hålla de nämligen påsk som vi, och då sätta de alltid på sig det bästa de ha.»

Jag samtyckte med glädje, och snart befunno vi oss i Nuova Goletta, där en stor del judar bo. Vi behöfde icke klappa på, ty mer än en dörr öppnades, när vi passerade, och många vänliga stämmor hälsade fru F. välkommen till sitt land igen. Vi kommo först in till en ståtlig, något äldre dam, hvilken presenterades som fru Kamûna. Hon hade ett par klara, kloka och vänliga ögon, och när jag erfor den hjärtlighet, hvarmed hon hälsade främlingen välkommen i sitt hus, förstod jag, att österländsk gästfrihet icke är ett tomt ord. Den människa, som råkade träda in öfver hennes tröskel, var för henne ingen likgiltig främling, det kunde man se.

Ett rätt stort sällskap var församladt. Vi satte oss ned i kretsen och bjödos genast på osyradt bröd och vatten ur en lerskål, hvilken gick från mun till mun. På arabiska börjades nu ett lifligt frågande och svarande, och fru F. måste berätta en hel del om sin resa. Jag begagnade mig däraf för att taga sällskapet i närmare skärskådande.

Uppkrupna på divanerna, med fötterna i strumplästen under sig, sutto män och kvinnor, och deras rika österländska dräkter stucko bjärt af mot rummets enkla möblering och de bara, nyktra väggarna. Männen voro vackra, men kvinnorna — med undantag af värdinnan — kommo icke skönhetsidealet synnerligen nära. Alla voro de klädda på samma sätt som araberna i dessa trakter äro, men i dag utvecklade de en särskild lyx af dyrbara tyger. Männen buro turbaner och långa kaftaner samt där ofvanpå en kappa af mjukt kläde i klara färger, hvilken, under gåendet, kastas öfver den ena axeln och draperas ungefär som de romerska togorna. Det är en utmärkt vacker och klädsam dräkt, som ovillkorligen gör mannens rörelser lugna, hans hållning full af värdighet.

Detsamma kan omöjligen sägas om kvinnornas dräkt, ty denna ser närmast ut som om bärarinnan gjort en så förhastad toalett, att hon glömt taga — kjolarna på sig. I själfvä verket tyckas män och kvinnor ha bytt dräkter: de förre uppträda i kjolar, de senare i byxor.

Ett par hvita bomullsbenkläder, rynkade och tillknutna vid knäna, en vit chemise med långa tyllärmar samt en rakt skuren sidentröja — helst af skrikande färg — utan ärmar, det är den judiska och arabiska kvinnans hela dräkt. Men som tröjan är så kort,

att den framtill nätt och jämt skyler magen och baktill icke räcker till att sitta på, så kan man tänka sig, hvilken misslyckad figur en korpulent matrona — korpulenta bli med åren alla Evas döttrar i detta klimat — skall göra, när hon tungt och med bred gång vandrar fram på en gata. Det ser så oskönt, så löjligt ut, att man med undran måste fråga sig, hur en kvinna kunnat uttänka och en man gilla en sådan utstyrsel. Men när kvinnorna sätta sig ned i sin vanliga ställning, med benen uppdragna under sig, då försvinner en god del af det osköna i dräkten, och man förstår, att denna och deras lefnadssätt stå i naturligt samband med hvarandra: begge äro beräknade på ett stillasittande lif inom fyra väggar, alls icke på ett uppträdande utomhus. Då gör också den egendomliga hufvudprydnad, de gifta kvinnorna bära, en god verkan. Denna består af ett högt, styft horn — en pappform öfverdragen med svart sammet och betäckt med tjocka guldbroderier — hvilket, med en lutning bakåt, hvilat på hjässan och uppbär den i rika färger och utsökta mönster broderade hvita silkeslöjan. En underlig hufvudprydnad i alla fall och bra besvärlig att hålla på sin plats!

Vi hade icke suttit länge, förrän värdinnan genom fru F. frågade, om jag ville se en judisk brud. På mitt jakande svar, sköt hon tofflorna på fötterna och drog tröjan ihop öfver bröstet. Vid afskedet begåfvades vi med stora hjul af osyrad deg, hårdt bakade, och med dessa på armen begåfvo vi oss af. Fru Kamûna berättade, att hon med anledning af högtiden gifvit utstyrsel åt en fattig, judisk flicka, att vigseln hade försiggått dagen förut och att det var brudparet i dess nya hem vi nu skulle få se.

Vi kommo in på en stor rymlig gård med en brunn i midten. Rundtomkring stodo dörrarna öppna till smålägenheter, bebodda af fattiga judar. Vår ledsagarinna visade oss en af dessa dörrar, och vi stego in. Till höger på en träsoffa, betäckt med en matta, satt bruden. I sin uppkurpna ställning, med det rika, gyllene hornet på hufvudet, en tröja af guldbrokad och en massa af hängande kedjor och påfästa smycken, liknade hon icke så litet en indisk gudabild, och den prunkande ståten i hennes dräkt stod i olöslig dissonans till rummets tarfliga inredning. Hon var bara barnet — tycktes icke vara mer än en femton år — och fast man vanställt henne med ett fingers bredt svart streck öfver ögonbryn och näsrot samt doppat hennes fingerspetsar i henna, så var hon dock mycket söt.

Hon steg upp och räckte blygt kinden till kyssning. Därpå bar hon fram dadlar och ett glas hvit, stark likör, hvarpå vi alla

skulle läppja. Men ännu fattades det viktigaste i förplägningen. Bäst det var fingo vi se bruden, vig som en katt, böja sig ned och krypa under den stora himmelsängen, hvilken var husets förnämsta möbel och upptog en stor del af rummet. Då hon lyfte upp täcket för att krypa dit, såg jag till min stora häpnad, att herrskapets skaf feri och handkammare befunno sig därunder. Den unga matmodern var redan väl hemmastadd i sitt obekväma förrådsrum, ty ögonblicket därefter kom hon tillbaka och räckte oss ett par hjul af ösyradt bröd. Vi voro ju redan väl begåfvade med sådana, men detta fick ej hjälpa, och då jag icke ville såra gammal sed samt i synnerhet icke bedröfva denna lilla söta brud, måste jag bryta af ett stycke och smaka på välfägnaden. Men icke gick det utan inre protester!

Sedan hon fullgjort sin husmoderliga skyldighet, kröp bruden på nytt upp på soffan, såg ytterst förlägen ut och tog icke sina ögon från golfvet.

»Men hvar är brudgummen?» frågade jag intresserad.

»Brudgummen, han står ju här», blef svaret.

Hu då! Jag tyckte det blef mörkt i rummet på en gång. Jag hade tagit för afgjort, att det var brudens far, detta gamla gråskägg med den tandlösa munnen, som stod bredvid och såg så stolt ned på den lilla prinsessan.

»Finner ni det inte afskyvärdt?» frågade jag fru F.

»Åh nej, vi äro här så vana vid detta slags äktenskap. Flickan är fattig och behöfver en försörjare, det är hela saken. Om brudgummen är gammal eller ung, det betyder vid hennes år icke mycket, och han blir nog en god man. Kan ni se de röda prickar, hon har på armar och kind?»

»Ja, jag har länge undrat, hvaraf de komma.»

»Näväl, det är märken efter den tortyr, som hvarje judisk kvinna här genomgår före bröllopet, och som ni ser, har hon inte gjort sig mindre besvär för brudgummen därför att han är gammal.»

»En tortyr? Hvad vill det säga?»

»Jo, så kan det nog kallas. Kort före bröllopet låter nämligen bruden rycka ut hvartenda hudhår på sin kropp. Så fordra smak och gammal sed. Visserligen gör det ondt, men när det anses vackert, så — ja, ni vet nog, hvilka dårar vi kvinnor äro?»

Jo, jo, det visste jag nog, och det stack mig i hjärtat, att jag icke på den nordiska kvinnans vägnar kunde bedyra motsatsen.

»Men det råder här», fortsatte fru F., »ett om möjligt ännu afskyvärdare bröllopsbruk. Denna brud har icke behöft underkasta

sig det, ty hon är hullig nog ändå, men när så inte är förhållandet, sätter man bruden helt enkelt på gödstia.»

»Ni behagar skämta.»

»Alldeles inte. Det är rena sanningen, hvad jag berättar. Man stänger in flickan i ett rum, så litet att hon med nöd kan röra sig, och sedan stoppar — ja, ursäkta, det är just rätta ordet — *toppar* man mat i henne både natt och dag, tills hon blifvit rund nog att uppfylla den judiska skönhetsens fordringar!»

Moder Eva, hvilket arf har du icke gifvit oss! Hvilken rent af vansinnig fåfänga har du icke nedlagt i vårt blod! Jag kände, att jag rodnade öfver dina döttrar, när jag hörde beskrifningen på denna krassa förberedelse till lifvets största högtid, och mina blickar sökte ovillkorligen brudgummen. *Han* hade onekligen, om någon, behöft genomgå en sådan behandling; men att döma efter hans gängliga gestalt, tyckes mannen icke nedlåta sig till dylika konster för att behaga sin »bättre» hälft.

* * *

Omkring 20 minuters väg från Goletta, ute i själfva hafsbandet, låg fru F:s villa. Det var ett stort, bekvämt hus, inredt till hälften på europeiskt, till hälften på österländskt sätt och ordnad med en mycket säker och god smak. En egendomlig prägel erhöles mycket höga rummen af de väggbonader, som ersatte taflor hos oss. Där funnos både lättare väfnader och tyngre broderier, men det egendomliga i anordningen var, att bonaderna aldrig hängde vertikalt ned, utan att mönstret alltid var beräknadt på att följa rummets utsträckning i horisontal riktning. I salongen hängde sålunda ett alldeles präktigt, gammalt persiskt silkesbroderi, hvars midtelparti upptog hufvudväggen och hvars ändpunkter nådde öfver sidoväggarnes midt. Ungefär tre alnar bredt, var det fäst direkt vid taklisten. En smälare väfnad med mindre mönster satt som fris öfver det mörka träpanelet. Det gjorde en ypperlig verkan och såg mycket hemtrefligt ut. Väggarnas enformighet var på ett lyckligt sätt bruten, utan att de tyngdes af dessa framskjutande och framåtlutande, förgyllda ramar, hvilka, utom i de få fall då de verkligen innesluta ett konstverk, förstöra totalintrycket af våra rum. Fönstren täcktes helt af flera lager rakt nedhängande lätta gardiner, och framför divanen på hufvudväggen stodo länstolar ordnade i två långa rader, stol mot stol, som bruket är i Italien. För resten ingen öfverfyllnad af möbler eller småsaker, inga snedt hänslängda bord eller soffor! »Den vilda

jakten» hade tydligen icke rasat där inne, utan allt andades frid och lugn, som det i ett välordnadt hem ägnar och anstår.

I salongen kom husets herre, en af Tunis större köpmän, och hälsade på damerna, och så gingo vi till bords. Hvilken treflig middag vi hade! Jag glömde alldeles, att jag satt i en annan världsdel, bland människor, för hvilka jag var en fullständig främling. Hjärtliga och rättframma samt fint bildade voro de, och samtalet flöt så lätt och ledigt som mellan gamla bekanta. Som en egendomlighet vid anrättningen vill jag omtala, att middagen började med — tårta, en tårta med inbakade grönsaker och kött, och att champagnen kom ofvanpå det hela, efter desserten.

Hvad familjen F. beträffar, så voro alla dess medlemmar födda i Tunis, men ingen betraktade sig märkvärdigt nog som afrikan. Hr F. ansåg sig sålunda efter faderns födelseort för genuesare, hans fru — fast hon aldrig varit i Österrike eller kände dess språk — var österrikiska, Luisa italienska. Under eftermiddagens lopp, då frun i huset hade sin mottagning, gjorde jag samma iakttagelse: de flesta gästerna talade italienska, hade italiensk uppfostran och dito sympatier, fast de voro födda och uppfödda på Afrikas jord. Det var helt märkvärdigt att se, hvilken dragningskraft gamla Europa utöfvade på dessa öfverflyttade folk.

* * *

Tidigt följande morgon kommo fru F. och hennes dotter till hotellet, där jag bodde, och som mitt fartyg ännu ej hördes af, enleverade de mig för hela dagen. Fru F. lofvade att införa mig i ett harem, och som det länge varit en af mina lifligaste önskingar att kunna kasta en blick inom ett muhamedanskt s. k. hem, så prisade jag ånyo min reslycka, hvilken fört mig i dessa välvilliga människors väg.

Efter middagen spändes det för, och vi satte oss upp i en liten lätt, italiensk vagn. Min värdinna fattade tömmarna, den arabiske tjänaren, i röd fez och lång kaftan, hoppade upp bakpå, och så bar det i väg efter en riktig sprakfåle till häst. Färdens mål var byn Marsa, beyens residens, och besöket gälde hans dotter, prinsessan Zisa, som var fru F:s personliga vän.

Vägen ledde först ut mot det gamla Kartago eller rättare mot den präktiga höjd, hvarpå staden en gång legat, ty af det fönikiska Kartago finnes ej ett spår — de få murrester, som ännu kvarstå, tillhöra alla den romerska tiden. Sedan lämnade vi höjden till höger och hafvet bakom oss och följde stora landsvägen, hvilken raskt böjde

af inåt landet. Rundtomkring öppnade sig stora vidder, öfver hvilka kors och tvärs sträckte sig fikonkaktusens fantastiska häckar. Långt borta på motsatta sidan af den cirkelrunda saltvattenssjön, El-Bahira, glänste de hvita husen i Tunis, och först inåt land häjdades blicken af en blånande klippmur. Här och hvar på de grönskande fälten sträckte smäckra dadelpalmer sin luftiga krona mot himmelen, och i deras sparsamma skugga gömde sig en samling underliga byggnader. En hopgyttring af fyrkantiga små lådor, hvar och en med kupol på taket och utan både fönster och dörrar — åtminstone synliga från det yttre — liknade de närmast en samling grafvar.

»Ja, ni har rätt», svarade fru F. på min fråga, »dessa hus, där de förmögnare araberna bo, äro verkliga grafvar. Där inne begrafvas ungdom och skönhet, och lifvets lycka och värdighet först och främst.»

»Har ni varit inne i många af dem?»

»Ja, i en stor del af dem. Jag är ju född här och räknar många arabfamiljer till mina goda vänner.»

»Är lifvet i allmänhet olyckligt i dessa underliga bostäder», frågade jag åter.

»Den frågan är svår att besvara, ty dessa människor förstå icke hvad lycka är, och detta är kanske deras största olycka. När kvinnan slipper att arbeta, när hon får så mycken grannlåt hon vill ha och icke alltför mycket tillsidosättes för sina medhustrur, så är hon nöjd och fordrar ej mera af tillvaron. Och mannen — han är lika lätt tillfredsställd. Icke hjärta och karakter, utan endast en skön yta begär han af kvinnan. Därför kan han inte heller känna någon bittrare misräkning. Den största sorg, som i detta förhållande kan drabba honom, är väl den, när han på bröllopsaftonen tar slöjan af bruden — han har nämligen inte ännu skådat hennes ansikte — och hennes utseende ej motsvarar hans förväntningar — men den sorgen är snart släckt. Är han blott rik nog att kunna låta de 12 francs springa — för denna summa köper man här en hustru af hennes far — så sänder han efter några dagar, under lämplig förevändning, bruden hem till hennes föräldrar, och sedan — ja, sedan kan han bege sig till en ny marknad och pröfva sin lycka på nytt.»

»Och därmed låter hon sig nöja!» utbrast jag häpen.

»Hon? Tror ni det finnes något, som den arabiska kvinnan icke nöjer sig med? Hon vet ännu ej, att hon är något annat än ett bo-hagsting. Skulle det korta äktenskapet lämna några frukter, så har

hon rätt att draga saken inför domstolen, men också endast i detta fall har hon rätt att beklaga sig.»

»Tunis har ju så länge varit i närmare beröring med Europa, har detta icke verkat någon förmildring i sederna?»

»Ni ser ju deras hus och huru väl de förstå att stänga sitt personliga lif ute från all beröring med ytttervärlden? Detta är symboliskt för hela deras lif. Tunesaren är i hög grad fanatisk och konservativ. Därtill hatar han européen och i synnerhet fransmännen alltför mycket för att låta sig påverkas af dem. Hade alla utländingar ett hufvud, skulle han med förtjusning hålla i skaftet på yxan. Tror ni då han skulle tillåta dem att ingripa i hans intima förhållanden?»

Nej, hon hade rätt. Och nu förstod jag, hvarför den tunesiska kvinnan är maskerad på ett så spöklikt sätt, när hon någon gång visar sig i det fria. Hon är nämligen icke blott beslöjad, som hennes turkiska syster, utan under den hvita slöjan, som faller löst ned från hjässan, bär hon därtill en svart bindel, hvilken rullas i flera hvarf om ansiktet, så att endast ögonen äro fria. Hon ser alldeles ohygglig ut, och det är detta mannen vill: hon skall verka afskräckande på andra, så att han skall få behålla henne helt för sig själf.

Efter en mycket angenäm färd nådde vi till sist Marsa, som visade sig vara en rätt liflig, liten stad. Hela den manliga befolkningen tycktes vara samlad på hufvudgatan, och endast med möda gjordes det plats för vår vagn. Utefter husraderna lågo eller sutto draperade varelser i alla möjliga hopkrupna ställningar. Förfärligt fattiga sågo många ut, men ingen tiggde. I allmänhet mötte oss en ljus, lugn och öppen blick, som ingaf förtroende, och männens hållning röjde, trots trasorna, en manlig adel och värdighet, som var alldeles påfallande. Ovillkorligen tänkte jag på de arabiska kvinnor jag sett i Goletta och Tunis, på deras lufsande, osköna gång, på den slöa själlösa blick, som möter en, när man tittar in genom ögonspringan, och häpen måste jag fråga mig själf: hur kunna sådana kvinnor fostra sådana män? — De få kvinnor vi sågo här voro judinnor, och det gjorde ett godt intryck att se dem röra sig fritt och med ohöljdt ansikte inför dessa österländingar.

Vi foro emellertid förbi beyens palats, hvilket till det yttre såg mycket europeiskt ut, och kort därefter stannade vår vagn på gården till ett annat slott. Vi gingo uppför en väldig trappa, hvars enda utsmyckning var ett språk ur koranen. Sorgligt nog kunde jag ej få reda på hvad där stod. Det skulle ha intresserat mig mycket att

veta, hvad den heliga boken kunde ha att säga till tröst åt de arma väsen, hvilkas lif han förstör och hvilkas odödlighet han förnekar.

En mängd dörrar stodo öppna i den första våningen; men knappt hade vi trädt öfver tröskeln till ett af rummen, förrän flera slafvinnor*) kommo emot oss. På fru F:s fråga om vi kunde få företräde hos deras matmor, svarade de, att prinsessan redan i tre veckor legat sjuk i feber, hvarför det icke vore troligt, att hon finge taga emot. Doktorn var emellertid just inne hos henne, och de ville fråga honom. Under tiden bådo de oss stiga in till prinsessans sonhustru.

»Se så», sade fru F., »knäpp nu upp er kappa, så att brosch och urkedja synas! Smycken är alltid det första dessa damer se på.»

Vi infördes nu i ett stort rum, där flera unga kvinnor sutto och pysslade med en nyfödd världsborgare. Hvems barnet var, kunde vi icke få veta, men det underliga var, att de sågo lika moderstolta ut allesammans. Efter några minuter kom prinsessan. Hon var helt ung med vackra drag och ett par kloka ögon, men huru slappa hängde icke linierna vid munnen, hur vissen och mattgul var icke, trots hennes ungdom, hyn! Denna skvallrade om ett osundt lif inom fyra väggar, och det apatiska uttrycket röjde, att tillvaron för den unga kvinnan ej längre ägde någon lockelse. »Din stackare», tänkte jag, »glädjens blomster gro nog ej inom harems murur, ej ens för en prinsessa». Hon var mycket smärt och förstod att med stolt värdighet röra sig i en dräkt — hvita knäbyxor och zuavjacka — hvari en europeisk kvinna skulle vara omöjlig. Sitt lilla hufvud med det guldbroderade hornet satte hon därtill med ett visst högdraget trots i vädret. Hon lofvade att införa oss till sin svärmor, och kort därefter fingo vi också företräde hos den sjuka.

Jag trodde jag befann mig i en kyrka, så högt, stort och luftigt var det rum, vi nu kommo in i. Ingången var på smalsidan, och midt emot reste sig, mot en af små fönsterrutor nästan sönderskuren vägg, en oerhörd säng. Med sin konstigt och högt draperade himmel liknade den alldeles altaret med baldakin i en katolsk kyrka. Här låg prinsessan Zisa, ett medelålders fruntimmer med stora, nästan manligt kraftiga drag.

Hon hälsade oss med en svag böjning på hufvudet och såg så klen ut, att jag verkligen undrade på att man vågat släppa in oss. Men saken var väl den, att den stackars prinsessan höll på att tråka

*) Slafveriet är väl lagenligt upphäfdt i Tunis, men likväl säljas ännu slafvar i basaren. Om de tjänande kvinnor vi här mötte voro köpta eller huru pass fri deras ställning i harem var, därom kunde fru F. ej upplysa mig.

sig till döds och själf önskade se ett nytt ansikte och höra litet nytt från en värld, hvilken för henne var en tillsluten bok. Jag drog denna slutsats, när jag fick se hennes ålderstigne man, hvilkens fadda och slappa ansikte blef ännu mera intetsägande genom den dyrbara, anspråksfulla dräkt han bar, och jag fick efter en stund ytterligare stöd för min mening.

Kort efter vår ankomst inträdde en jättestor negrinna med en grannt färgad turban på hufvudet. Hon började pyssla med något vid ett litet bord, och strax därpå serverade hon oss kaffe. Detta var lika svart som hon själf och alldeles tjockt, men smakade mot förväntan så godt, att jag önskade, det koppen varit något större än det lilla nötskal jag hade i handen. Någon påtår kom icke i fråga.

En annan misräkning erfor jag, hvad möbleringen beträffade. Vi finga stolar att sitta på, och rundtomkring väggarna stodo gammaldags europeiska soffor, öfverdragna med guldbrokad; från taket nedhängde två rader präktiga kristallkronor, och anordningen i sin helhet kunde mycket väl ha tillhört en gammalfransk slottssalong. Men framför sängen lågo lyckligtvis några långa, österländska kuddar, och på dessa sutto hofdamerna. De voro alla unga och vackra och högst fantastiskt klädda. En af dem hade sålunda en dräkt, hvilken var till hälften gräsgrön till hälften citrongul, och besynnerligt nog möttes de skrikande färgerna i kroppens midtlinie. Damerna voro sysselsatta med att göra ingenting och sågo på oss med en blick utan uttryck. I sängen fanns icke en enda riktig hufvudkudde; däremot stodo rundtomkring den på kant flera dussin spetsöfverklädda små tingestar, hvilka tjänstgjorde som kuddar, fast de ej voro mer än kvartersbreda och ungefär dubbelt så långa.

Så länge gemålen var inne, låg prinsessan matt och svag som en knäckt blomma och deltog endast med ett och annat ord i samtalet; men knappt hade han gått, förrän de slappa dragen började få mera lif och den sjuka lystnade med mera ifver till fru F:s beskrifning af sin resa. Men den, som bäst förstod att krya upp henne, det var doktorn. Han var den ende man, som någonsin fick träda inom harems murar, och då han såg bra och manlig ut samt var spirituel, var det väl mänskligt och kvinligt, om man kände sig en smula road af honom och om man nu, sedan vaktarn-gemålen aflägsnat sig, lade detta i dagen kanske litet mer än den strängaste haremsetikett tillät. Han hade ju också en märkvärdig förmåga att berätta på det sätt, som bäst tilltalade en österländsk fantasi. Ja, han berättade, så att den sjukas ögon började stråla, så att hon glömde

sin mattighet och satte sig upp i sängen. Snart lossades de hårdt tilldragna linierna vid munnen — ett vackert leende strålade från de allvarliga dragen — ett hjärtligt befriande skratt bröt fram öfver de sjuka läpparna. Hvad hon var förändrad!

Hvad berättade han då? Jo, efter hvad han för mig öfversatte — doktorn var italienare och prinsessan kunde endast tunesiska — så gaf han henne en målande skildring af det aflägsna land, hvarifrån hennes nya gäst var. Visserligen sade han, att solen där på hela tre månader aldrig gick ned under horisonten och att vår nio månader långa vinternatt af norrskenet var förvandlad till en enda flammande trolsk och fantastisk dag, men när jag såg, hur road den sjuka var, lät jag honom hållas. Först när han började ge en komisk skildring af farorna af att promenera på Stockholms gator — hur man plötsligt kunde bli famntagen af isbjörnar och andra ruskiga djur — och beskref, hur t. o. m. vår fina värld åkte omkring i små båtar, dragna af hästar med horn i pannan, fann jag tiden inne att opponera mig. Men den sjuka lyssnade icke till mina protester. Hon hade obeskrifligt roligt af berättelsen, och det såg ut, som om den stackars prinsessan icke skulle haft något emot att utbyta sitt hvardagslifs trötande enehanda mot en färd i båt en flammande vinternatt, äfven om hästen skulle ha horn i pannan.

Af fruktan att öfveranstränga den sjuka gjorde vi emellertid snart uppbrott. Jag bad fru F. säga henne några vackra ord för min räkning. Hon gaf mig en vänlig handtryckning och bad mig komma igen, men — en icke ringa fordran — helst lära mig tunesiska, så att vi riktigt kunde få språkas vid. Förmodligen hade hon fått lust att höra något mer om detta förunderliga land, där norrskenet flammar. Jag å min sida skulle med största intresse ha lyssnat till hvad hon kunnat ha att meddela om den trånga värld, där hennes lif förflutit, men nu måste vi skiljas, utan att någon af oss fått sin vetgirighet stillad.

När vi gingo ut ur harem, stod en hel vaktkedja af slafvinnor på vår väg — man skulle ju visa hvad huset förmådde. Orörliga som bildstoder stodo de, och deras ansikten voro så liflösa, som om de burit mask. Intagen af medlidande, förgick jag mig så grymt mot etiketten, att jag nickade till dem, men icke ens en ryckning på ögonlocket fick jag till svar.

»Nå, hvad tycker ni?» frågade fru F.

»Jo, jag skulle ha lust att lära känna prinsessan Zisa. Hen-

nes blick röjer både begåfning och karakter, och det var mer, än jag väntade att finna i harem.»

»Det har hon också, och dessa naturens gåfvor ha af förhållandena ej blifvit förkväfda. Hennes ställning som hustru är nämligen en annan än hennes trossystrars. Då hennes man stod under henne i rang, måste han, för att vinna prinsessan, förbinda sig att aldrig ge henne någon medhustru. Att han, till ersättning för denna inskränkning i sina personliga rättigheter, fyllt sitt harem — d. v. s. deras hem — med slafvinnor i st. f. hustrur, det är en sak, som prinsessan måste blunda för. Han har ju både sed och religion på sin sida.»

»Hon står sålunda på en högre utvecklingsgrad än kvinnan här i allmänhet?»

»Ja, det törs jag nog påstå.»

»Förstår hon då att på något nyttigt sätt utfylla sin tid och att utveckla hvad naturen gifvit henne?»

»Nej, tyvärr! Detta ligger alldeles öfver den muhamedanska kvinnans horisont, åtminstone i våra trakter. På sin höjd kan man träffa henne med en nål och ett broderi i handen, men vanligen sitter hon på sin divan drömmande eller småpratande — hon som alla de andra.»

Rysliga tillvaro! Att sitta drömmande på divanen och låta år efter år — tills ungdomen har flytt, och ålderdomen har efterträdt lifvets sommar — sjunka ned i glömskans och förintelsens haf. Att aldrig ha känt den ljufviga tröttheten efter en väl använd dag, alldrig glädjen af att vakna upp till plikter, som ropa! Och värst af allt — att gå in i den sista hvilan, utan att någonsin ha fått veta, att man äger en odödlig själ. Rysliga tillvaro! Ett lif utan minne så väl som utan hopp!

* * *

Följande dag kom mitt fartyg. När jag tackade fru F. för den inblick i olika hem hon förskaffat mig samt för en lika utsökt som sällspord gästfrihet — hon hade gått ända därhän att tillbjuda mig ett gästrum i deras villa — frågade jag henne på samma gång, huru hon, som dock var uppfostrad i de romanska folkens trånga uppfattning af kvinlig frihet, hade vågat att mottaga ett alldeles okänt, ensamt fruntimmer i sitt hem. Hon gaf mig det lika enkla som vackra svaret: »Ni har ingifvit mig sympati — behöfs det väl mer?»

Så sades det farväl, och så styrdes kosan österut mot en ny världsdal, mot nya mål och nya »oplevelser».

M. Anholm.

Litteratur.

Rika flickor. Berättelse af *Rust Roest*.

Vi uttryckte på sin tid vår uppriktiga beundran för novellsamlingen »Med sordin», den bok, hvarmed den då ännu ej afslöjade pseudonymen Rust Roest för andra gången framträdde inför allmänheten.*) Dessa små skisser röjde så mycken känsla och innerlighet, en så sann uppfattning af människonaturens finaste stämningar, de voro återgifna med en stilistisk talang, så utbildad och ovanlig, att man ej kunde undgå att med glad spänning motse den bebådade längre berättelsen af en förf., som redan vid sin första debut ingifvit så rika löften.

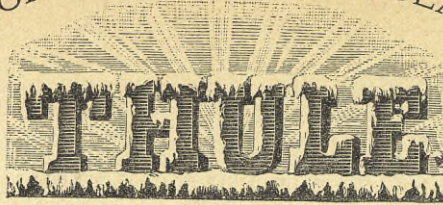
Måhända ställde vi våra förväntningar något för högt, nog af »Rika flickor» verkade på oss som en missräkning. Ja, hade vi uppfordrats att, utan att läsa tryckåret på titelbladet, af innehållet söka utröna den kronologiska ordningen af Rust Roests böcker, skulle vi utan tvifvel hänfört hennes senaste verk snarare till förstlingsarbetena än till den sista produkten af ett mer mognadt författarskap.

Hvar fanns den fina karaktersanalysen, som gjorde en del af skisserna i »Med sordin» till små mästerstycken i sitt slag? Hvar denna varma ehuru dämpade kolorit, som gaf de små berättelserna ett så säreget stämningsfullt behag? Personerna i »Rika flickor» så väl som händelserna däri, förmå omöjligt väcka vårt intresse. De båda »rika flickorna», så väl deras karakterer som de vedervärdigheter de råka ut för i lifvet, inge ej sympati, och de manliga personer, som ingripa i hjältinnornas öde, än mindre. Den åt hvilken Harriet, den med en mer grund natur ehuru med lifigare känslor utrustade systemen, skänker sin kärlek, den stela träaktiga baronen, gör intryck af en narr, utan att man får klart för sig, om detta är förf. mening, och med all sin förträfflighet är den andra manliga figuren, samhällsförbättraren Frank, den sjäfulla, allvarligt anlagda Märthas utvalde, en ganska dunkelt hållen företeelse.

Våra dagars romanförfattare slösa ej med långa utläggningar och beskrifningar öfver sina karakterer, analysen däraf öfverlämnas åt läsaren själf, och detta framhålles ofta som en af nutidsdiktens förtjänster. Men frågan är, ställa ej de moderna författarne i detta afseende allt för stora fordringar på den läsande allmänhetens reflexions- och gissningsförmåga? Och är det ej, i betraktande däraf, att någon egentlig handling gemenligen ej förekommer i de moderna romanerna utan denna ersättes af en rad med hvarandra tämligen löst samman-

*) Rust Roests första novellsamling, »Dur och moll» var äfven, då den utkom, föremål för ett mycket fördelaktigt omnämnande i vår tidskrift.

LIFFÖRSÄKRINGS-AKTIEBOLAGET

STOCKHOLM.

Till Svenska kvinnor!

Ghuruväl för hvarje år allt flera svenska kvinnor begagna sig af den slags förtänksamhet, som kallas lifförsäkring, har dock kunskapen om lifförsäkringens välsignelser och känslan af dess nödvändighet hittills i allt för ringa grad bland dem vunnit insteg. Likväl finnas det, just i våra, det sjelfständiga qvinliga arbetets dagar, många, för hvilka det borde framstå såsom en oafvislig pligt att försäkra sitt lif.

Den ena har en åldrig moder eller syskon, till hvilkas uppehälle hon med sitt arbete måste bidraga. Hennes inkomster äro ringa, ja otillräckliga; men likväl är det bättre att minska dem ytterligare med en lifförsäkringspremie, än att hennes plötsliga bortgång skall lemna kanske i elände dem, hvilkas stöd hon är.

En annan måste exempelvis för sina studier låna penningar. Får hon lefva, kan hon utan tvifvel återbetala lånet; men skulle hon dö i förtid, går hon bort med den känslan af att icke hafva kunnat »göra rätt för sig». Mot detta hade hon med en lifförsäkring kunnat skydda sig.

En annan, en gift qvinna, bidrager i mer eller mindre väsendtlig grad till sin familjs underhåll. Dör hon, har mannen kanske svårt att ensam bära familjens alla utgifter, och därför bör hon med en lifförsäkring förvissa sig om att äfven efter sin död kunna bidra till de sinas uppehälle.

En annan gift qvinna bereder genom sin lifförsäkring ett välbehöfligt modernearf åt sina barn, och ännu *en annan* qvinna bildar genom sin försäkring ett välkommet arf för fattiga släktingar eller trogna tjenare eller åstadkommer ett kapital, som hon vid sin död kan donera till något allmännyttigt ändamål.

En annan kategori kvinnor utgöres af blifvande arftagerskor, som gifta sig med män utan förmögenhet. En sådan qvinna bör ovilkorligt taga försäkring på sitt lif för det fall, som ej sällan inträffar, att hon skulle dö barnlös, före sina föräldrar, i hvilket fall hon ju icke skulle lemna någonting efter sig åt sin man.

Slutligen kan genom s. k. *blandad lif- och kapitalförsäkring*, der kapitalet är beräknat att redan under lifstiden utbetalas, den försäkrade sjelf få njuta frukten af sin sparsamhet i form af ett på äldre dagar välbehöfligt kapital.

Till tjänst för alla de kvinnor, hvilka önska taga försäkring på sitt lif, men icke vilja för undersökningen vända sig till manlig läkare, har bolaget Thule till sin biträdande läkare i Stockholm antagit Sveriges första qvinliga läkare,

med. lic. fröken Karolina Widerström,

hvilkens adress är: Bryggaregatan 6.

Årlig premie för 100 kr.

då kapitalet utbetalas

Aktieegarnes utdelning är begränsad.

Medan aktieegarne fortfarande erhållit sitt lagbestämda belopp af årligen

endast 24,000 Kronor.

har de försäkrades vinst alltmer stigit och för år 1892 uppnått en summa af

Kronor 152,437 Kronor.

Ålder nästa födelsedag	vid dödsfall, och premien erlagges:										vid dödsfall eller fyllda					Ålder nästa födelsedag	
	under en tidrymd af				till fyllda												
	5 år	10 år	15 år	20 år	55 år	60 år	65 år	70 år	90 år	50 år	55 år	60 år	65 år	70 år			
21	6.68	3.90	2.96	2.48	1.94	1.84	1.78	1.75	1.71	2.91	2.48	2.19	2.01	1.89			
22	6.80	3.97	3.01	2.52	1.99	1.89	1.83	1.79	1.75	3.03	2.56	2.26	2.06	1.93			
23	6.92	4.04	3.06	2.56	2.04	1.94	1.87	1.83	1.79	3.16	2.65	2.33	2.11	1.98			
24	7.05	4.11	3.11	2.61	2.10	1.99	1.92	1.87	1.83	3.30	2.75	2.40	2.17	2.03			
25	7.18	4.18	3.17	2.66	2.17	2.05	1.97	1.92	1.87	3.46	2.86	2.48	2.23	2.08			
26	7.31	4.26	3.23	2.71	2.24	2.11	2.02	1.97	1.91	3.63	2.98	2.56	2.30	2.13			
27	7.45	4.34	3.29	2.76	2.32	2.18	2.08	2.02	1.96	3.81	3.10	2.65	2.37	2.19			
28	7.60	4.42	3.35	2.81	2.41	2.25	2.14	2.08	2.01	4.01	3.23	2.75	2.44	2.25			
29	7.75	4.50	3.42	2.86	2.50	2.32	2.20	2.14	2.06	4.23	3.38	2.85	2.52	2.32			
30	7.90	4.59	3.48	2.92	2.59	2.40	2.27	2.20	2.12	4.47	3.54	2.96	2.61	2.39			
31	8.06	4.68	3.55	2.98	2.70	2.48	2.34	2.27	2.18	4.74	3.71	3.08	2.70	2.46			
32	8.22	4.78	3.62	3.04	2.82	2.57	2.42	2.34	2.24	5.05	3.89	3.21	2.79	2.54			
33	8.39	4.88	3.70	3.11	2.95	2.67	2.50	2.41	2.30	5.39	4.10	3.35	2.89	2.62			
34	8.56	4.98	3.78	3.18	3.10	2.77	2.58	2.49	2.37	5.77	4.32	3.50	3.00	2.71			
35	8.74	5.08	3.86	3.25	3.25	2.88	2.68	2.57	2.44	6.21	4.57	3.66	3.12	2.80			
36	8.93	5.19	3.94	3.32	3.42	3.01	2.78	2.66	2.51	6.71	4.84	3.83	3.25	2.90			
37	9.12	5.30	4.02	3.39	3.61	3.15	2.89	2.75	2.59	7.29	5.15	4.02	3.38	3.01			
38	9.32	5.41	4.11	3.47	3.83	3.30	3.00	2.85	2.67	7.97	5.49	4.23	3.53	3.17			
39	9.53	5.53	4.21	3.56	4.06	3.47	3.13	2.96	2.76	8.77	5.88	4.46	3.69	3.24			
40	9.75	5.66	4.31	3.65	4.31	3.65	3.27	3.08	2.86	9.73	6.32	4.72	3.86	3.37			
41	9.97	5.79	4.41	3.74	4.60	3.85	3.43	3.20	2.96	—	6.83	5.01	4.05	3.51			
42	10.20	5.92	4.52	3.84	4.95	4.07	3.60	3.33	3.07	—	7.42	5.33	4.25	3.66			
43	10.44	6.07	4.64	3.95	5.36	4.32	3.78	3.48	3.18	—	8.11	5.68	4.48	3.83			
44	10.69	6.22	4.76	4.06	5.83	4.59	3.97	3.64	3.30	—	8.92	6.08	4.72	4.01			
45	10.95	6.38	4.89	4.18	6.38	4.89	4.18	3.81	3.43	—	9.89	6.54	4.99	4.20			
46	11.21	6.54	5.02	4.30	—	5.23	4.41	3.99	3.56	—	—	7.06	5.30	4.40			
47	11.48	6.71	5.16	4.43	—	5.62	4.66	4.18	3.71	—	—	7.66	5.63	4.63			
48	11.76	6.88	5.31	4.57	—	6.07	4.94	4.39	3.86	—	—	8.35	6.00	4.87			
49	12.05	7.06	5.46	4.72	—	6.60	5.26	4.62	4.02	—	—	9.18	6.41	5.14			
50	12.34	7.25	5.62	4.87	—	7.25	5.62	4.87	4.19	—	—	10.16	6.88	5.43			
51	12.64	7.44	5.79	5.03	—	—	6.02	5.14	4.37	—	—	—	7.42	5.75			
52	12.94	7.64	5.96	5.20	—	—	6.47	5.43	4.56	—	—	—	8.03	6.11			
53	13.25	7.85	6.14	5.38	—	—	6.98	5.75	4.77	—	—	—	8.74	6.50			
54	13.57	8.06	6.33	5.57	—	—	7.57	6.11	4.98	—	—	—	9.58	6.94			
55	13.90	8.28	6.53	5.77	—	—	8.28	6.53	5.21	—	—	—	10.58	7.43			
Tabell	9				8						2		5 Blandad Lif och Kapitalförsäkring.				

Till aktieegarne (10 gånger 24,000) Kr. 240,000:—
 » de försäkrade » 825,085:—

sammanslagda utdelningen:

Under de tio åren 1883—1892 utgjorde

Thule meddelar alla slag af lifförsäkring, kapitalförsäkring och lifräntor till aldeles samma premier och vilkor, som öfriga solida svenska bolag.

Thules företrädare består i den åt de försäkrade, enligt bolagsordningen bestämda, för försäkringshafvare särskildt fördelaktiga vinstutdelningen, och intager bolaget i detta afseende en undantagsställning, derigenom att aktieegarne icke erhålla högre utdelning än den i förhållande till en så omfattande rörelse obetydliga summan af 24,000 kr.

De försäkrades vinstutdelning, som eger rum **årligen**, hvilket är en stor fördel, stiger alltjäm, och började denna utdelning redan för år 1883, innan ännu något annat svenskt lifförsäkringsbolag utdelade vinst (utan premieförhöjning).

Exempel på af Thule verkställda vinstutdelningar.

En person, som vid 36 års ålder år 1878, mot en premie af kronor 383, tog en blandad lif- och kapitalförsäkring, der försäkringssumman, 10,000 kronor, utbetalas vid 60 års ålder eller förtut vid dödsfall, har faktiskt uppburit i vinst:

för år 1883 kr.	32.24	eller	8.4 %	af årspremien,
» » 1884	57.66	»	15.1	» » » »
» » 1885	67.38	»	17.6	» » » »
» » 1886	77.49	»	20.2	» » » »
» » 1887	88.02	»	23.0	» » » »
» » 1888	98.97	»	25.8	» » » »
» » 1889	110.40	»	28.8	» » » »
» » 1890	122.31	»	31.9	» » » »
» » 1891	134.73	»	35.2	» » » »
» » 1892	147.72	»	38.6	» » » »

En person, som vid 41 års ålder 1873 tog en försäkring på 10,000 kronor med en årspremie, utbetalas vid 20 år, af 374 kronor, har faktiskt uppburit i vinst:

för år 1883 kr.	56.76	eller	15.2 %	af årspremien,
» » 1884	94.44	»	25.3	» » » »
» » 1885	104.10	»	27.8	» » » »
» » 1886	114.12	»	30.5	» » » »
» » 1887	124.50	»	33.3	» » » »
» » 1888	135.30	»	36.2	» » » »
» » 1889	146.52	»	39.2	» » » »
» » 1890	158.28	»	42.3	» » » »
» » 1891	170.58	»	45.6	» » » »
» » 1892	183.48	»	49.0	» » » »

Försäkringstagare enligt denna tabell med kapitalets utbetalande vid högst 55 år, befrias från alla vidare premiebetalning, om han blifvit urståndadt till borgerligt verksamhet genom vissa bestämda fall af invaliditet (t. ex. obotlig blindhet eller mistning af den till arbete hufvudsaktigen använda handen).

År 1892 betalade denne försäkringstagare sin sista premie, men äfven därefter utgår vinsten såsom en med all sannolikhet för hvarje år allt större lifränta ända intill de år, under hvilket den försäkrade aftider.

fogade situationer och stämningar, ganska förlåtligt om läsaren ej alltid ur dikten förmår för sin blick frammana de lefvande, fullödiga personligheter, som förf. otvifvelaktigt afsett att skänka? Finare estetici och känslomänniskorna ifylla kanske luckorna ur sin egen fantasi, matter of fact-människorna förstå ej halfkvädna visor. Så har, tyckes det oss, förf. till »Rika flickor» allt för mycket räknat på den förstnämnda kategorien af läsare vid anläggningen och utredningen af de handlande personerna i sin berättelse. Men trots intrycket af något visst öutredt och halft i karaktersutvecklingen, vilja vi visst ej fränkänna Rust Roests senaste arbete sitt värde. Tvärtom, »Rika flickor» är en ganska läsvärd bok. Konsten att skriva, en gång förvärfvad, går ej gärna förlorad, och när denna konst som hos Rust Roest är ett med förf. natur, gör i de verk som frambringas, talangen sig alltid gällande.

L. D—n.

Port-Stina. Berättelse af *Gerda Meyerson*. Albert Bonniers förlag.

Den lilla bok, som bär ofvanstående, något triviala benämning, har bland andra förtjänster äfven den, att titeln ej, som så ofta händer, står i strid mot innehållet. Redan med den enkla titeln antyder förf., att hvad hon vill bjuda sina läsare på är endast en liten roman från portvaktarrummet, eller rättare ingen roman alls, om man med en sådan menar en romantiserad skildring, mer eller mindre hemtad ur fantasiens värld, utan en verklighetshistoria, en sådan, som helt visst förekommer i mängd rundt omkring oss.

Port-Stina är berättelsen om ett kvinnoöde, ett af de ringa och obemärkta visserligen, men ej därför blottadt på sympatiska, intresseväckande drag. Man får följa Stinas enkla lefnadsöden från det hon, den lilla 15-åriga portvaktarfickan, visserligen utan egentlig bitterhet, men med en ganska förklarlig känsla af afund, anställer jämförelser mellan sitt på glädje och nöjen så fattiga lif och de rika barns, tillsammans med hvilka hon lekt och vuxit upp. Blifven fullvuxen bryter Stina sig själf en bana, ej en mer lysande och praktig än den, som erbjudes åt ett biträde i en frisérsalong, men likväl tillräcklig att ge henne en mer själfständig ställning gent emot den brutala och fordrande fostermodern. De frestelser och faror, för hvilka vår hufvudstads unga arbeterskor äro utsatta, äro med lätt hand vidrörda. Öfver hufvud taget är det med tämligen lätta och sväfvande konturer förf. tecknar såväl händelsernas utveckling som sina karakterer. Man spårar häri debutantens famlande och osäkerhet, brister som, vi hoppas det, en ökad erfarenhet och mognad skola afhjälpa.

Mycket sannt och naturligt synes oss det moment i Stinas lif återgifvet, där hon hänger sig åt den oskyldiga drömmen att få bli »en fin fru». Men hennes på ganska lös grund byggda förhoppningar,

att sonen i huset, barndomsvännen Otto, skall hemföra henne som brud, gå naturligtvis i kvaf, och dels ifvern att för världen dölja sin bittra misräkning, dels önskan att »få sitt eget», drifver henne att gifva sig med den tarflige, ehuru hederlige arbetskarlen. Så följa de för en arbetarhustru oundvikliga motgångarne och bekymren, bristande arbetsförtjänst, fattigdom, emigrering till Amerika, och i sista akten af den lilla dramen återse vi Stina som portvakterska i samma hus, där hon lekt och slitit ondt som barn och där hon drömt sina sköna ungdomsdrömmar. Den pigga, svartögda lilla 15-åringen är nu en åldrande kvinna, fårad och böjd, men det är också den enda skillnaden, hjältinnan börjar och slutar som »Port-Stina», och det är hela historien.

Det är ej, som vi redan anmärkt och som af ofvanstående flyktiga redogörelse för innehållet torde framgått, mycket djup eller stor originalitet och idériakedom man finner inom den ram, som innesluter fröken Meyersons lilla lifsbild. Men förf. har förstått att utan öfverdrift och effektsökeri, enkelt, varmt och naturligt inpräglad hos oss den visserligen gamla, men aldrig nog ofta inskräpta läxan, att det ej gifves ett lif så ringa, ej en ställning så blygsam, att ej därunder döljer sig en tänkande, kännande varelse, en människa, värd vår sympati och vårt intresse. Detta är den anspråkslösa lilla berättelsens tendens och häri ligger dess värde.

L. D—n.

Meddelanden från Fredrika-Bremer-Förbundet.

Ett af enskild person skänkt studiestipendium för kvinnor å 120 kr. har i år blifvit ledigt. Förra innehafvaren har under 1 år uppburit detsamma. Stadgade kompetensvillkor för åtnjutande af stipendiet äro: aflagd studentexamen eller afslutad 3-årig kurs vid högre lärarinneseminariet; intyg om motsvarande kunskapsmått kunna dock äfven gälla. Då ansökan, ställd till Fredrika-Bremer-Förbundets styrelse insändes, bör den åtföljas af intyg om kompetens samt uppgift om den tilltänkta användningen af stipendiet. Ansökningstiden utgår med november månad.

Hvarjehanda i kvinnofrågan.

Sverige. *En kvinlig juris doktor* kommer vårt land inom kort att erhålla i filosofie och juris kandidaten Elsa Olava Kristina Eschelson, hvilken hos k. m:t begärt att, utan hinder af universitetsstatuternas föreskrift, att den som vill vinna juris doktorsgrad, skall på eget ansvar utöfvat domareembete, få vid universitet i Upsala för vinnande af sådan doktorsgrad aflägga juris licentiatexamen samt stadgadt disputationprof. Kanslersembetet har tillstyrkt ansökningen.

Fru Anna Hierta-Retzius har nyligen återkommit till Stockholm från en 5 månaders resa i Nordamerika, där hon äfven besökt så aflägsna trakter som Mexiko, Kalifornien och Britiska Kolumbia. Fru Retzius har under sin resa studerat sociala, filantropiska och pedagogiska förhållanden och sammanträffat med en mängd af Förenta staternas mest framstående personligheter på olika områden, däribland många af kvinnosakens mest representativa förkämpar.

Ett arbetarehem har under innevarande år blifvit upprättadt i Stockholm, Sibyllegatan 52, förnämligast på initiativ af den för sin välsignelsebringande verksamhet bland hufvudstadens fattiga kända fröken Agnes Lagerstedt. Arbetarehemmet, som står under förvaltning af »Föreningen för Välgörenhetens Ordnannde» upptager en större ägendom, där en mängd arbetarefamiljer mot en måttlig hyra erhållit bostad. Fröken Lagerstedt bor i egenskap af vice-värdinna inom ägendomen, hvarigenom de fattiga hyresgästerna komma i åtnjutande af det personliga intresse, som ofta uträttar mer än den materiella hjälpen.

Öfver arbetarehemmets uppkomst och syfte, dess inredning och förvaltning höll hr Ernst Beckman vid »Föreningens för Välgörenhetens Ordnannde» årsmöte å stora Börssalen den 24 sistlidne oktober ett intressant och varmhjärtadt föredrag.

Statens enda kvinliga chicagostipendiat, fröken Hulda Lundin, har efter 5 månaders vistelse i Amerika återvänt till fäderneslandet. Fröken Lundin var som bekant medlem af utställningsjuryn och rönste dessutom stor uppmärksamhet dels genom sin präktiga utställning af Folkskolans modellarbeten, dels genom sina kunskaper och eminenta framställningsförmåga, hvilka vid flera tillfällen under kongresserna gjorde sig gällande.

Den kvinliga folkhögskolan är ämne för en intressant uppsats af fröken Hedvig Holmström i Svensk Läraretidning för den 8 nov.

En folkskollärlarinna, som uppträder på kyrkostämman för att förfäktade de kvinliga lärarnes rätt i fråga om erhållande af lika löneförmåner med sina manliga kamrater, torde höra till det ovanliga, då

folkskollärarinnan Adèle Vetterlinds uppträdande inför den nyligen hållna kyrkostämman i Jönköping, blifvit föremål för ett så allmänt omnämmande i den dagliga pressen, Att fröken Vetterlinds modiga ingripande hade till följd den föreslagna löneförhöjningens beviljande, kan ej vara annat än glädjande, men tillåta vi oss uttala den förhoppningen, att den tid snart måtte vara inne, då en kvinnas uppträdande inför kommunens förtroendemän i en fråga, som rör hennes köns intressen, ej måtte betraktas som en anomalitet, utan som en lika kvinlig som naturlig pliktuppfyllelse, vid hvilket utöfvande det är det rättmätiga i hennes sak, ej »ljungande straffal öfver sin samtid», som förskaffa henne gehör.

* * *

Norge. *Den första norska kvinliga läkaren*, fröken Helga Marie Spångberg, hvilken tog artium med laudabilis år 1886, underkastar sig i denna månad den tredje och sista afdelningen af medicinsk embetsexamen. Fröken Spångberg är den första kvinna, som aflägger denna examen vid Kristiania universitet.

* * *

Danmark. *Dansk kvindesamfund*, hvars omorganisation till en hela Danmark omfattande kvinnoförening vi redan omtalat, höll sitt första allmänna möte i Aarhus den 17 juli detta år, hvarvid delegerade från landets många kretsafdelningar infunnit sig. Samfundets ordförande, fru Birgitte Berg-Nielsen, lämnade meddelanden angående föreningens verksamhet under året. Som en af de viktigaste åtgärderna framhölls den i mars månad af Dansk kvindesamfund i förening med Valgrettsforeningen till regering och riksdag framlämnade adressen om kommunal rösträtt för skattbetalande kvinnor i Köpenhamn. — Bland diskussionsämnen på mötet må nämnas: om de enskilda kretsafdelningarnas befogenhet att på sitt program uppställa frågan om politisk rösträtt för kvinnor. En fråga som efter en längre diskussion och med åtskilliga reservationer bifölls. Vidare behandlades frågan om införande af systematisk undervisning i handarbete vid folkhögskolorna så väl som vid alla landets folkskolor.

Vid val af centralstyrelse utsågs fröken Kirstine Frederiksen till ordförande, då den förut varande afsagt sig återval. Nästa allmänna möte skall hållas i Köpenhamn.

* * *

Finland. *Kvinnan och kvinnoarbetet i Finland* är namnet på den af kvinnosaksförbundet Unionen med anledning af Chicagoutställningen utarbetade rapporten öfver den finska kvinnans ställning. Det i hög grad förtjänstfulla arbetet, som utmärker sig för en särdeles klar och åskådlig uppställning, är utgifvet på tre språk: engelska, svenska och finska.

C. E. LAGERSTRÖM,

Sybehörs- & Modeaffär,

18 *Götgatan* 18.

18 *Humlegårdsgatan* 18.

**Sängar, Sängkläder, Mattor,
Möbelytger, Gardiner,
Borddukar, Hvita Varor,
Triåvaror, Flanell,
Morgonrockstyger, Under-
kjolar och Kjolytger.**

Profver och priskuranter franko.

K. M. LUNDBERGS Bosättningsmagasin

N:o 7 Storkyrkobrinken N:o 7

STOCKHOLM.

Fredrika-Bremer-Förbundets hemstudier.

Ledning för hemstudier inom olika ämnen lämnas af Fredrika-Bremer-Förbundet. Anmälningar mottagas å Förbundets byrå.

Jakob Kulle, 36 Drottninggatan 36,

Svenska Konstväfnader och Broderier.

Grundade på egna konststudier, utföras ständigt nya original-mönsterarbeten.

Alla slags tillhörande materialier finnas att tillgå.

Väfnader till alla ändamål utföras på beställning.

Ylle- och Bomullsförkläden.

För hemväfnad:

Svenska Mönster i färgtryck. — 36 blad å kr. 7: 50.

Tandläkare.

G. G:son Hård af Segerstad.

Alma Hård af Segerstad,

f. Björklund.

Rådfrågnings-tid 1—2.

Rådfrågnings-tid 1—2.

Plombering och artificiella tänder.

Allm. Tel. 8646. Drottninggatan 19, 2 tr. Stockholm.

Guldsmed ESTHER MEYER,

född Ponsbach,
(Firma Karl Meyer)

reparerar alla slags Guld-, Silfver-, Nysilfver-, Granat- och Stenkols-
arbeten samt Britannia- och andra finare metallarbeten.

Förgyllning, försilfring och förnickling. Beställningar å nya arbeten utföras.

Billigt och godt arbete. Stort lager af äkta Agatarbeten.

7 Brunkebergsgatan 7 (f. d. Odensgatan).

Winborgs LACTOSERIN-CACAO

Välsmakande, kraftigt närande, hälsosam!

Förordad af professorerna Olof Hammarsten, C. E. Bergstrand, med.
d.r. Ch. Em. Hagdahl m. fl.

Hälsövännen, tidskrift för allmän och enskild hälsovård, yttrar i
sitt nummer för den 1 februari följande:

»Särdeles närande och värderikt såsom ett koncentreradt
och smaktligt näringsmedel är äfven den i
handeln hos oss införda lactoserincacao.»

Pris pr burk om

1/2 kilo kr. 2,50; 1/4 kilo kr. 1,30; 1/8 kilo kr. 0,70.

Erhålles hos hrr specerihandlare samt i parti hos

Th. Winborg & Co., Stockholm.

Kongl. Hofleverantör.

AMALIA LUNDBERGS

Garn- och Tapisserihandel,

50 Drottninggatan 50,

rekommenderar sitt väl sorterade lager.

Rekvisioner expedieras mot postförskott.

Nya Hushållsskolan

(för bildade flickor). Grundad 1881.

Föreståndarinna: Fröken H. Cronius.

Nya Hushållsskolans Matsalar

Vestra Trädgårdsgatan 19.

OBS.! Särskild matsal för fruntimmer.

För Vintern!

Dräktreformföreningens

Mönster och Modeller till

Peleriner för Damer

samt

Barnpeleriner och Barndamasker

finnas till salu hos

fröken JOSEPHINE OHLSSON,

Blasieholmstorg 14, Stockholm.

Å Fredrika-Bremer-Förbundets Byrå, 54 Drottninggatan, 1 tr., mottagas anmälningar till inträde i Förbundets

Sjuk-kassa.

Äfven personer, som icke äro medlemmar af Förbundet, kunna blifva delegare i densamma.

BARNENS TIDNING

med stora och utsökt fina illustrationer samt en utvald, kristlig, nyttig och underhållande läsning för ungdom, utkommer fortfarande med stort 8-sidigt nummer 2 gånger i månaden, rikt illustrerad, med tjockt och fint papper och kostar

endast 1 krona 50 öre för helt år.

postarvodet inberäknadt.

OBS.! Särskildt, stort och rikhaltigt, 24-sidigt Julnummer med innehållsrik text samt många och fina illustrationer i vackert färgtrycksomslag erhålles af alla prenumeranter. Detta julnummer säljes äfven särskildt i bokhandeln och kostar 15 öre per ex. Argången 1893 utkommer inbunden i vackert band före julen. Pris 2 kr.

»Den bästa tidning för barn som finnes, såväl med hänsyn till text som illustrationer.»

Annonser för DAGNY

upptagas af

fröken Ingeborg Bergström, 36 Vestmannagatan, 1 tr.

PAUL VOSS,

Specialaffär för Sybehör,

43 Drottninggatan 43

(hörnhuset af Klarabergsgatan).

Billiga och bestämda priser.

OBS!

Stort lager af
Barnkläder för alla åldrar,
till och med 16 år.

Goda tyger! Nya, smakfulla modeller!
Billiga priser! Allm. Telefon 6840.

2 Stora Vattugatan 2,
hörnhuset vid Brunkebergstorg.
10 Bazaren å Norrbro 10.
H. NYSTRÖM.

Glas!

Glas!

Kosta Glasbruk

(Anlagd 1742. Ombyggt och utvidgad 1890—92)

rekommenderar sina prisbelönta tillverkningar af

Kristallserviser, Hushållsglas, Prydnadsglas, Lampglas.

Utställnings- & Försäljningsmagasin

Allm. 5838. **5** i Stockholm **5** Sturegatan **5** Rikstelefon 1011.

HANDSKAR!

Glacé brodé 2: 00

” ” 1: 60

Herr promenad 2: 75

” bal 1: 25

Handskar tvättas väl och billigt.

Maria Ferlin,

17 Drottninggatan 17

Allm. telefon 7117.

Stockholm.

Riks- 373.

DEN SPANSKA KVINNAN

AF

EMILIA PARDO BAZÁN.

ÖFVERSÄTTNING FRÅN SPANSKAN

AF

ADOLF HILLMAN.

Då jag går att skriva om kvinnan i mitt eget fosterland, skulle jag önska att kunna tillägga henne uteslutande dygder, förtjänster och upphöjda egenskaper, att framställa henne som ett mönster af fullkomlighet. Men äfven jag är kvinna och spanska och af taflans ljuspunkter skulle äfven en reflex falla på mig. Oafsedt att den, som slösar beröm, alltid väcker mera sympati än den som opartiskt dömer, fordras det dessutom i Spanien ett visst mod att sätta på papperet just det som är i hvar mans mun, och därigenom ser sig skriftställaren nödgad att insockra pillerna.

Oaktadt jag väl fattar hela sakens innebörd och ehuru jag skrifer för mina landsmaninnor, skall jag ingenting förgylla. Jag skall tala klart och tydligt såsom jag brukar i allvarliga ting, där artighet ej bör gälla som lag. Men skyldigheten att vara sann stegras än mera, då vi skriva för utlänningar, som hafva rättighet att fordra verklighetstrogn skildringar, emedan de icke äga medel att rätta de felaktigheter, som vår bristande objektivitet serverar dem.

Må man icke därför af hvad jag sagt tro, att jag med någon slags bitterhet vill döma den spanska kvinnan, att jag skall skriva någon satir à la Juvenalis eller Boileau. Därtill finnes intet skäl och strängt taget skulle jag ej heller hafva någon rättighet därtill, äfven om skäl funnes, ty de fel, som vidlåda den spanska kvinnan, äro gifna af de sociala förhållandena och böra till väsentlig del tillskrivas mannen, som så att säga formar hennes själ. Väl möjligt att i det spanska samhället för tvåhundra år sedan, när en favorit utöfvade envælde och »les précieuses» gäfvö tonen, man kunde med

något skäl upphöja till axiom den satsen, »att männen göra lagarna och kvinnorna sederna». Men i våra dagars Spanien handlar kvinnan i nio fall af tio under inflytande af mannen, och det skulle hvarken vara rättvist eller ens med billighetens fordringar öfverensstämmande att af henne begära full ansvarighet, och detta förhållande bör man icke lämna ur sikte.

För att förstå hvad den spanska kvinnan i dag är, måste man betänka den omstöpning, som Spanien sedan början af XIX:de århundradet, efter den napoleonska invasionens förjagande, undergått. Den franska revolutionen, som knappast lyckades utöfva något direkt inflytande på oss, gjorde det indirekt, tack vare de våldsamma sammanstötningarna under en kamp, rik på hjältedater. Vårt »guerra de la Independencia», som till det yttre liknade en ljungande protest mot vår gran-nes nya sociala former, blef i själfva verket häfstången för den revolutionära andens och de moderna idéernas inträngande till oss. Efter Cortes-sammanträdet i Cadiz 1812 framträdde klart och tydligt det nya konstitutionella Spanien, som var kalladt att segra öfver det gamla i oupphörliga, blodiga inbördeskrig. För att vinna stadga och fortlefva måste det unga Spanien utan uppehåll bekämpa det gamla, maktfullkomliga, bigotta, i absolutism kväfda, där endast tillfälligtvis någon ljusglimt inträngde under konungarne af huset Bourbon — och icke endast bekämpa det på slagfältet utan äfven på sedernas område. Det var en tvingande nödvändighet, att en djupt ingripande reform genomfördes i kvinnans sociala och moraliska ställning och följaktligen också i familjens.

Det XVIII:e århundradets kvinna hos oss var vidt skild från den franska kvinnan vid revolutionens första gryning. Under det att XVIII:e århundradets franska kvinna kanske är den mest intelligenta, skeptiska och fria, som historien i sina häfder antecknat (den atheniensiska icke ens undantagen), är den spanska kvinnan den mest bigotta, undergifna och okunniga. Märk väl att jag säger *bigotta*, icke *kristna*, ty med mycket större skäl kallar jag kristna XVI:e och XVII:e århundradets lysande kvinnor, i spetsen för hvilka den stora Isabel I glänste. Fjärran från att nöja sig med en underlägsen och bristfällig undervisning intog renässansens spanska kvinna, lika from som lärd, lärostolar i retorik och latin såsom en Isabel Galindo eller utvidgade området för de filosofiska

teorierna såsom en Oliva Sabuco. Under XVIII:e århundradet gingo dessa traditioner till den grad förlorade, att det ansågs farligt att lära flickor alfabetet, emedan genom kunskap i läsning och skrifning de lättare skulle kunna brevväxla med sina älskare. Min mormors mor, som var af en mycket förnäm galicisk släkt, berättade, att hon helt och hållet på egen hand lärde sig skriva genom att kopiera bokstäfverna i en bok, under det hon begagnade sig af en spetsig träpinne såsom penna och af björnbärssaft i stället för bläck. En välsignelsebringande okunnighet, en absolut lydriad för faderns eller makens myndighet, uppfyllandet af religiösa bruk och en fullkomlig afskildhet från manligt umgänge voro de plikter, som ålåg den spanska kvinnan under det föregående århundradet. Mot dessa svängde vår ryktbare Moratín det satiriska gisslet i *El si de las niñas*, *El viejo y la niña* och *La mojigata*. Sensmoralen i dessa tre komedier åsyftade en grundlig förändring i kvinnans uppfostran och ställning.

Den spanska kvinnan före Cortes' sammanträde i Cadiz har blifvit typisk liksom *garbanzos* och *bolero*. Denna kvinna var ren och kysk och hon gick aldrig ut annat än till morgonmässan, ty, som ordspråket säger, »ärbar kvinna löper ej på gatorna». Hennes dräkt bestod af en snäf kjol af ylle eller siden, hvit halsduk hopfäst med en guldnål, svart sammetslif och spetsmantilla. Den enda lyx, som denna kvinna, hvilken aldrig gick till fots, bestod sig, var den genombrutna silkestrumpan och den mjuka satin-skön. Tiden tillbragtes med handarbete, sömnad, stickning, virkning, strykning, broderi eller inläggning af frukter — i synnerhet broderi, som i hög grad ansträngde ögonen. I min barndom visade mig min moder några kuddar broderade af min mormors mor, hvilkas fint utförda arbete var föremål för den största beundran. Om denna vördnadsvärda gamla kunde läsa, så kände hon i alla händelser icke till flera böcker än mässboken, »Det Kristna Året» och katekesen, hvilken hon inpluggade i sina barn handgripligen, ty kroppslig aga hörde då till ritus och fick icke utelämnas enligt »*Qui diligit filium assiduat illi flagello*». Omgifven af familjen och tjänarna, förrättade hon husandakten och när aftonen kom gaf hon sina söner sin välsignelse och dessa kysste hennes hand äfven sedan de buro skägg och voro gifta. I ekonomiska angelägenheter rådförde hon sig med någon

munk och för alla sjukdomar hade hon sina gifna huskurer. En sådan kvinnotyp var dömd att försvinna vid den nya tidens inbrott.

Jag vill emellertid icke påstå, att allt var godt under den gamla tiden. Jag skulle vederläggas af de skandalösa uppträderna från Carlos IV:s tid, då hertiginnor gjorde utfärder i det gröna med tjurfäktare och superade hemma med komedianter, då drottningar gifvo sina gunstlingar höga ämbeten och höljde dem med guld och ärebetygelser, då damer — utom andra lidelser, som voro mera ursäktliga, emedan de voro mera naturliga — läto hänföra sig af spelpassionen, fyllde sina pärlsmuckade börser med guld eller på en enda natt förlorade en femtedel af sin förmögenhet. Jag vill endast säga, att den gamla klassiska spanska kvinnotypen var förhärskande före 1812 och var karakteristisk för tiden intill det konstitutionella regementet, och jag må tillägga att de bigotta och snörda kvinnor och de galanta damer, som Goya målat al fresco i San Antonio-hermitaget, voro två skilda men oskiljaktiga former från samma tid, två typer från det gamla Spanien, af hvilka ingendera har något rum i XVIII:e århundradets Frankrike, där dygder och laster sätta sin stämpel på det intellektuella lifvet.

Den sociala förändringen kräde såsom en oundgänglig konsekvens en utveckling af kvinnotypen — men, öfverraskande att se, det nya Spaniens man, som åstadkommit den radikala förändringen i lagar, institutioner, seder, bruk, känslor — i allt med ett ord, har ännu icke insett och kan icke förlika sig med tanken på nödvändigheten af äfven en utveckling hos kvinnan. Jag tvekar ej att säga, att för spanjoren, han må vara aldrig så liberal och modern i åsikter, finnes icke det kvinliga idealet i framtiden, ej ens i nutiden utan i forntiden. Modellen för en hustru är ännu i dag densamma som för hundra år sedan. Låtom oss dröja för ett ögonblick vid detta faktum, som skall gifva oss nyckeln till mången gåta, till många motsägelser, som möta i våra dagars Spanien.

När independens-kriget utbröt, ägde Spanien ett af de element som kraftigast främja fosterlandskärleken: öfverensstämmelse i åsikter om allmänna ting mellan de två könen.

Af denna öfverensstämmelse (som äfven fanns i Frankrike under revolutionstiden) föddes patriotism i hemmet, en patrio-

tism, som var möjlig för ympning på kommande generationer. Det finnes ingenting, som icke det folk, där sådan öfverensstämmelse råder, kan hoppas på.

På den tiden voro man och kvinna mera jämlika i borgerliga skyldigheter; han hade ännu icke de politiska rättigheter, som det parlamentariska systemet senare gifvit honom, men förnekat henne, och samhället var icke såsom nu deladt i två skarpt begränsade halfvor. Man och kvinna kände och tänkte lika, båda voro katoliker, royalister, spanjorer ända intill hjärtrotten och fiender till allt utländskt. Det är också därför, som den spanska kvinnan i försvaret mot fransmännen spelade en icke mindre aktiv roll än mannen. Mild och foglig under vanliga förhållanden visste det gamla Spaniens kvinna, då hon såg fosterlandet i fara, att visa, att under hennes ärbara klädning klappade ett hjärta ej mindre okufvadt än hos Celtiberias hjältinnor. Samma hand, som vants att fingra radbandets kulor eller vagga solfjäderns lätta spetsverk, ägde styrka att stöta ner det Gamla Gardets grenadierer eller applicera luntan till kanonens fånghål.

Kanske skall man säga mig, att under förutsättning af en ny utländsk invasion hon skulle göra detsamma. Jag tror det ej. Ett sådant kvinnligt hjältemod är ett enstaka fenomen; såsom allmän regel finnes det icke. Och detta gäller mera det lägre folket och aristokratien än medelklassen, som mest erfarit inflytandet af den sociala och politiska omstöpning, hvilken till mannens förmån försiggått. De sista yttringarna af allmänanda hos den spanska kvinnan voro hennes protester, ett slags Fronde, som hon organiserade, när september-revolutionen 1868 tog en anti-katolsk färg och Amadeo kom på tronen. Till samma art af manifestationer hör den del kvinnorna — förnämligast på landet — togo i carliststriderna i de norra landskapen. Det är att anmärka, att när helst den spanska kvinnan visar något politiskt intresse, är detta alltid till förmån för det gamla Spanien; det nya Spanien har, socialt taladt, ännu icke något kvinnligt parti att framvisa. Sedan det sista borgerliga krigets slut har kvinnan icke visat något intresse för allmänna angelägenheter. Om vissa damer hafva för vana att infinna sig i las tribunas del Congreso, så är det endast för nöjes skull, för att se och ses. En af mina vänner, hvars åsikter äro allt utom reaktionära, beklagade för någon

tid sedan, att den spanska kvinnan saknade ett ideal; jag tänkte därvid, att det är omöjligt för henne att hafva något: hennes forna ideal har icke respekterats och ett nytt har icke erbjudits.

Spanjorerna finna sig ansikte mot ansikte inför en pinsam dualism. I intet annat land, möjligen med undantag af Japan, är hängifvenheten för sociala nyheter så stor som i Spanien och reformerna hafva varit lika plötsliga som radikala; men på samma gång känna spanjorerna så intensivt starkt makten af traditionens förtrollning, att de alltid återvända till det gamla såsom en trolös make till sin trogna hustru. I allt hvad som rör kvinnan är traditionens makt öfver spanjoren starkast, ty den är så att säga rotad i den semitiska naturen. Från spanjorens synpunkt kan och bör allt förändras, endast kvinnan skall förblifva sig lik, fix som polstjärnan. Fråga den mest liberala man i Spanien, hvilka egenskaper han fordrar af sitt kvinnliga ideal, och han skall gifva er en målning ganska litet skiljaktig från den Fray Luis de Leon gifvit i La Perfecta Casada eller Juan Luis Vives i La Institución de la Mujer Cristiana, såvida han ej går än längre tillbaka i tiden och finner sitt ideal i bibelns höga kvinna. På samma gång han drager upp denna stränga silhuett och fordrar af kvinnan en filosof och en ängels egenskaper i förening, vill han sätta henne i glasskåp och med tillhjälp af okunnigheten hålla henne borta från all beröring med den yttre världen. En af mina bekanta, som tillbringar hela sitt lif midt i de politiska bränningarna, stämplar som ett stort fel och gör sig löjlig öfver hvarje yttring af politiskt intresse från kvinnor. Och hvad beträffar vetande, finnas många som äro af samma åsikt som en viss fader, hvilken, tillfrågad af sin dotter om Ryssland låg i norr, helt vresigt svarade: »Goda kvinnor behöfva ej ha reda på sådana saker».

Jag upprepar, att det sociala afståndet mellan könen är större nu än det var i det gamla Spanien, ty mannen har vunnit rättigheter och fått privilegier, som kvinnan icke äger. Om två personer befinna sig på samma punkt, men den ena går framåt under det den andra stannar kvar, så blir den senare lika mycket efter, som den förra går framåt. Hvarje ny vinning, som mannen gör på den sociala frihetens fält, fördjupar den moraliska klyfta, som skiljer mannen från kvinnan och gör hennes liffsuppgift mera passiv och tvifvelaktig. Rät-

tighet till undervisning, religiös frihet, tillträde till allmänna förhandlingar, rösträtt, hela det parlamentariska systemet tjänar till att vinna styrka åt männen men icke åt kvinnorna. Ingen kvinna i Spanien, allt ifrån tronen ända ner, äger det minsta politiska inflytande och i andra hänseenden är den kvinnliga intelligensen endast en svag reflex af det starkare könets.

För att bevisa sanningen af detta påstående är det tillfyllest att endast skärskåda kvinnans religiösa ståndpunkt.

Jag har tillföre sagt, att i mitt fosterland mannen långt ifrån att önska, att kvinnan skulle känna och tänka som han, sträfvar för att hon skall lefva ett i moraliskt och intellektuellt hänseende underlägset, från hans vidt skildt lif. Jag nekar icke, att den spanska kvinnan af instinkt är troende, men denna instinkt vidmakthålles också på ett förträffligt sätt af den lag, som männen dekreterat, och hvarigenom de ha rättighet att vara deister, ateister, skeptiker eller materialister, men deras döttrar, systrar, hustrur och mödrar måste vara katoliker rätt och slätt och ingenting annat. Jag erinrar mig, att i en landsortsstad ett antal fritänkare utlyste ett meeting, vid hvilket en professor och republikan presiderade, och han tillkännagaf, att äfven kvinnor ägde tillträde. Då han efter mötets slut tillfrågades, hvarför han icke medfört sin hustru, utropade han i helig rysning: Min hustru? Min hustru är icke fritänkare, Gud vare lofvad!

Jag skulle vara den sista att beklaga den religiösa känslan hos kvinnorna — om blott männen hade den också. Himlen må veta att de behöfva den! Men jag vill framhålla det inkonsekventa, oärliga och för kvinnan förödmjukande uti detta band som af männen pålagts henne genom förbudet att gå utom trons barrier. Mannen betraktar sig själf som ett högre väsen, som äger rätt att skaka af sig hvarje band och inrätta sitt lif efter sin egen elastiska moral, men då han icke som den despotiske och svartsjuka afrikanen numera kan placera en neger med dolk i gördeln att vakta hustrun, gifver han henne i stället en högre vaktare: Gud. Sålunda är Gud för den spanska kvinnan vaktaren öfver äktenskapets helgd, hvilket erbjuder den fördelen att om mannen söker förströelse och nöjen utomhus, vaktaren blir en tröstare och rådgifvare, som smeker den sargade själen, helar med ljuflig balsam och vänder den bort från den väg, som leder till fördärf.

Däraf förklaras att ingen spanjor — undantagen äro så få, att däraf regeln stärkes — vill se de kvinnliga medlemmarna af sin familj bryta med den religion, som de uppfostrats uti. Det finnes män, som icke biktat på trettio år, men som skulle finna det anstötligt, om deras hustrur underlåtit att uppfylla denna kyrkans föreskrift sista påskhögtiden. Och denna ömtålighet växer i samma mån som den stärkes af sonlig kärlek. Ingen tviflare kan undgå att erfara vissa känslor vid hågkomsten af sin barndom och då han erinrar sig de lärdomar som hans moder en gång gaf honom. Att icke af sin moder hafva mottagit den första religionsundervisningen betraktas nästan lika förödmjukande som att ej veta hvem ens fader var, och att säga till en man, att hans moder saknade religion, är en förolämpning föga mindre än att anklaga henne för äktenskapsbrott.

Ur denna dualism i mannens åskådning uppstå ytterligt egendomliga motsatser mellan spanska politikens offentliga och enskilda lif. Under det att de offentligen uppträda som nyhetsmakare, ja till och med nedrifva allt, uppresa de inom hemmen altaren åt traditionen och deltaga i utöfvandet af familjens religionsbruk. Estanislao Figueras, en gång republikens president, läste dagligen bönerna vid radbandet med sin hustru. Hos Emilio Castelar, en annan president och äfven demokrat, serverades aldrig under fastedagar kött, så länge hans syster Concha lefde. Med Castelars förmåga att försköna allt förklarade han det på ett ytterligt fint och poetiskt sätt. »Min syster», sade den store talaren, »representerar för mig det nu upplösta fädernehemmet, de ljufva minnena från barn- domen, ungdomstiden med dess starka tro och kärlek. De katolska religionsbruk, som min syster ålägger mig, värma mitt hjärta».

Ingen fäster ringaste uppmärksamhet vid att medan kvinnorna åhöra mässan, männen vänta dem utanför, stödda mot portalens pelare, och att vid sådana kyrkliga akter som *triduos*, *novenas* eller *comuniones* utom prästen endast kvinnor och någon carlist äro närvarande, ty detta är så vanligt och upprepas oupphörligen. Männen hafva så oinskränkt öfverlåtit åt kvinnorna det religiösa fältet, att prästerna nödgats uppfinna ett knep för att skaffa sig ett manligt auditorium. Detta sker genom tillkännagifvande om föreläsningar eller konferenser, som röra

sig om djupa vetenskapliga, moraliska eller filosofiska ämnen, hvaruti kvinnor icke kunna taga del. Den manliga fåfången kittlas här på sin allra ömtåligaste punkt — den intellektuella exklusiviteten — kyrkan är öfverfylld, och ehuru det som serveras på intet sätt är öfverlägset vanliga genomsnitts-artiklar i tidningarna, så är framgången gifven genom det delikata annonseringssättet: »Endast för män».

Jag skyndar att tillägga, att ehuru männen öfverlämna det religiösa området åt kvinnorna, så tillåta de dem dock icke att regera oinskränkt där. Att tänka fritt är dem förbjudet, men religiös extas eller mystiska grubblerier få ej heller finnas. Bakom extasen ser fadern, brodern eller mannen själasörjarens svarta skugga afteckna sig och det är en rival om makten så mycket mer fruktansvärd som han är i besittning af den prestige som ett rent och heligt lif gifver och därjämte af en bildning oftast öfverlägsen lekmännens, åtminstone beträffande moral och teologi. Däraf följer att af alla kyrkobruk, som kvinnorna utöfva, är den ofta upprepade bikten det som mest väcker mannens afundsjuka och misstänksamhet och som understundom förorsakar verkliga husliga krig. Det finnes i Spanien städer, i synnerhet i Vizcaya och Andalucía, där jesuiternas inflytande är så stort, att hela familjer styras från biktstolen. Man kan knappast föreställa sig den oro och det bekymmer som detta inflytande ingifva männen eller de elaka och illvilliga insinuationer, med hvilka de söka beröfva jesuiterna herraväldet öfver kvinnans själ.

Och det oaktadt veta de gifta männen och alla, som hafva makten öfver kvinnan, mer än väl att biktfadern är för dem ingalunda en fiende utan en vän. Knappast torde det inträffa att biktfadern råder kvinnan att protestera, kämpa, frigöra sig utan att underkasta sig, ge vika och lyda. Endast i mycket sällsynta fall, då tron kan anses i fara, erinrar biktfadern den ångrande om att hon hvarken förspiller eller räddar sin själ i samlefnad med sin man och att själen icke säljer sig genom äktenskaps ingående. Trots all försiktighet och måttfullhet från biktfadernas sida kan jag betyga, att männen icke med blida ögon se det täta biktandet eller en brinnande andakt. Hvad de önska att se hos kvinnan är ljum tro — en väl afpassad fromhet. Och kvinnan har helt fogligt slagit in på denna väg: hon låter icke hänföra sig hvarken åt ena eller andra hållet.

ARISTOKRATIEN.

Man kan icke tala om den spanska kvinnan utan att skilja mellan de olika sociala klasser i hvilka hon är delad. Aristokratien, medelklassen och den egentliga stads- eller landbefolkningen förete skiljaktiga typer, ehuru de alltid erbjuda likheter, som hänvisa på ett gemensamt ursprung.

Då jag börjar med aristokratiens kvinnor, framträder först den kungliga familjen, som är ett verkligt gyneceum, emedan den består af fyra eller fem kvinnor och ett barn. Icke alla äro spanskor: drottningen är österrikiska och infantinnan Paz genom sitt giftermål naturaliserad bayerska; men drottningens farmodern, mera känd under namnet Isabel II, bär en så mycket mera utpräglad nationel stämpel. Sorglös och häftig, godhjärtad och full af upptåg, utdelande ynnestbevis med fulla händer, vänlig mot hela världen, ersättande de stora bristerna i uppfostran och vetande genom vaken intelligens, är drottning Isabel en oförfalskad spansk typ (historien må döma hennes politiska lifsgärning, jag talar endast om hennes karakter); hon är hvad Taine skulle säga, en »representativ typ» för icke få spanskor af en förgången generation. Hennes dotter, infantinnan Isabel, grefvinna af Girgenti, förnekar lika litet sitt spanska ursprung. Vänlig i sätt och tal, liflig och verksam, fri från all etikett, beslutsam och öppenhjärtig, uppträder hon på genuint spanskt sätt, utan kantigheter eller pjunk, utan minsta skymt af pryderi. Hvad som skiljer henne från den klass af spanska kvinnor som hon naturligen tillhör, är ett manligt oberoende, böjelse för sport och kroppsöfningar, som mera kännetecknar den anglosaxiska rasen. Ingen kan förneka infantinnan Isabel utpräglad individualitet, hvilket gör henne mycket sympatisk och närmar henne till renässansens kvinnor. Infantinnan Paz eger en utbildad smak, hon målar och skrifer vers, men har icke gifvit något prof på verkligt artistiska anlag. Infantinnan Eulalia, elegant och ståtlig, har ingenting särskildt utmärkande framför de damer som pryda balsalongerna och tjusa genom skönhet.

Efter den kungliga familjen komma de damer som tillhöra aristokratien såväl på grund af börd som till följd af sina mäns färska militära eller politiska dater. Dessa hafva det sämsta rykte af alla Spaniens kvinnor. Jag skall bevisa att detta rykte

saknar grund, men jag måste icke desto mindre erkänna att det existerar.

Madrids befolkning, som dag ut och dag in ser dussintals damer, alltid de samma, i bländande toaletter passera i lysande ekipager, medelklassen eller landtbon, som från parterren på Teatro Real betraktar dessa samma af juveler gnistrande damer som med nakna armar och skuldror luta sig i logernas fätöljer, medelklassen som girigt slukar tidningarnas »fashionable news» eller »échos mondains» och håller räkning på spetsarnas mängd och sammets-släpets meter-tal, som hör vissa namn ständigt upprepas i oupplösligt samband med skönhet, rikedom och lycka, som dagligen stinges af afundens gadd — tror så lätt, att dessa damer alla äro Cleopatror eller Julior, ständigt beredda att dricka pärlor upplösta i vin och att hängifva sig den ena dagen åt en Cæsar, den andra åt någon af tjuvfäktningensbanans toreadorer. Jag har funnit — och denna iakttagelse är ingalunda allmän — att de åskådare, af hvilka de högre klasserna alltid äro omgifna, den nyfikna hopen, som alltid är på utkik och färdig att nagelfara deras obetydligaste handlingar, uteslutande ägnar sin uppmärksamhet åt dessa klassers kvinnor — icke män. Kvinnan är för dem personifikationen af klassens alla både laster och dygder, antingen detta nu beror på den olika moral som gäller för de olika könen eller därpå att hopen föreställer sig, att allting är tillåtligt för män eller att den lyx, som utvecklas och väcker afund, icke framsticker så ohöjd hos männen som hos kvinnorna — allt nog, det faktum är obestriddigt, att förtalets pil, alla anklagelser mot de högre klasserna, riktas mot kvinnorna. Att aristokraten är en lätting, slösare, slapp, lättfärdig, utan lifsmål, lefver i okunnighet och maklighet, att han lik narren i den beryktade satiren endast skroderar om tjurar och hästar, att han är till ingen nytta hvarken för sitt land eller för civilisationens sak — det förvånar ingen. Men det som leder oss rätt i fördärfvet är ryktet om att markisinnan *** har en »liaison» eller att hon ringat ur sitt klädningslif två centimeter till.

Den, som icke tillhör den högre societeten eller icke äger den sällsynta egenskapen att vara nöjd med lifvets förhållanden, anser som verkliga brott en hel del fullkomligt likgiltiga saker som aristokratiens damer göra, antingen därför att deras ställning kräfver det, eller för att utfylla tomheten i sin tillvaro

eller för att följa modets lagar. Folket och förnämligast den mindre bemedlade medelklassen, där den allmänna opinionen formas, kan icke fatta annat än att den kvinna är en förtappad varelse, som årligen slösar tusentals duros på kläder och juveler, som åker i ekipage à la Daumont, som frukosterar med champagne och manzanilla, som ödslar i klädningssläp och knappar in på klädningslifvet, som parfymerar vadderingen i sin klädning, som nyttjar silkesstrumpor midt på dagen, som dinerar i öfverflöd och som efter intaget kaffe tänder en turkisk cigarett. Allt detta är för spanjoren tecken på höjden af sedligt fördärf och af hvarje detalj i ett sådant lif, som kommer till hans kännedom, sluter han till ett lif i djupaste förnedring och antager att sådant är alla kvinnors lif, som tillhöra le grand monde.

Det kan icke nekas, att några finnas, som lefva ett sådant ytligt lif, att alla deras tankar koncentreras på toalett, nöjen och lappri. Men innan vi döma, om grunden härtill är att söka i bristen på omdöme eller i lastbarhet, är det nödvändigt att se efter, om männen, af hvilka kvinnan mottager moraliska impulser, gifver henne några bättre föredömen. Jag tvekar icke att påstå, att så icke är förhållandet och att aristokratiens man gör sig lika mycket och mera skyldig till ytlighet och lättsinne än dess kvinna. Då kvinnan lefver i flärd, förslösar sin tid mellan modisten och hårfrisören, spelar hon endast den roll hon fått sig gifven: att vara ett prydnadsföremål. Man brukar säga, att i Spanien endast två yrken stå öppna för kvinnan, bodförestånderska och drottning; därtill kan numera läggas telegrafist och telefonist. För mannen däremot äro alla vägar öppna och om aristokratiens manliga individer skulle eftersträfvat inflytande på landets öden och vilja taga ledningen i detta ords bästa betydelse, skulle ingen hindra dem, men alla skänka dem sitt bifall.

Det förhållandet, att aristokratiens damer uteslutande tillbringa sitt lif i lyx och flärd, är emellertid icke så allmänt, som man tror. Många lefva ett tillbakadraget lif, många ägna sitt lif åt hemmet och barnens uppfostran, många helga sina timmar åt välgörenhet och fromma gärningar och de finnas, som visa ett berömvärdt intresse för vetenskap, konst och litteratur, ja, för jordbruk och industri. De sista äro visserligen undantag, men det skulle vara orätt att icke med beröm

omnämna markisinnan de Casa-Lorings literära talang eller hertiginnan Angela de Medinacelis fruktbringande verksamhet, hvars exempel för öfrigt det vore önskligt att många män af hennes klass följde. Det har icke varit aristokratiens män, utan kvinnor, som visat intresse för den nationella strömning inom poesien, hvars förnämsta representant Zorilla är; det har icke varit männen, utan kvinnorna, som först uppskattade vår fräjdade Menéndez y Pelayo. Känd är den stora begåfningen hos alla damer tillhörande hertigligen familjen Rivas, och markisen de Sotomayors sköna dotter gaf bevis på sin uppskattning af intelligensen, då hon gaf företräde åt Cánovas del Castillo framför en lysande rad af fullblods-pretendenter. Jag skall icke tillåta mig att anföra särskilda exempel, för att icke såra dem, som jag möjligen skulle komma att förbigå, men jag hoppas, att grefvinnan de Superunda må förlåta mig, att jag endast nämner hennes namn för att erinra om skärpan i hennes förstånd och allvaret i hennes lif.

Jag, som tusen gånger uppträdt till försvar för stora världens damer mot dess belackare, som, jag är förvissad därom, aldrig sett en enda på nära håll, har hänvisat till statistiken, då jag icke sett annan utväg att öfverbevisa dessa själfgjorda stränga anklagare. Jag har uppmanat dem att uppgifva namnen på dessa illa beryktade damer — som, jag upprepar det, de icke personligen kände — och jag erbjöd mig att i utbyte nämna namn på damer af oomtvistadt felfritt rykte, hvilka tillhörde sferen för mina personliga bekanta. »Ni inser väl», fortfor jag, »att om aristokratiens damer i själfva verket äro så fördärfvade och hopplösa, som ni anser, det bör vara lätt för er att bevisa det genom angifvande af namn.» Min motståndare nämnde då ett halft dussin, evigt samma oföränderliga halfdussin, som ständigt ger stoff åt skandalen, samma halfdussin, hvars rykte trängt ut i provinserna och troligen äfven utom landets gränser. Å andra sidan anförde jag hela familjer, hundratals damer, ja, jag tog fram *Guía Oficial*, där förteckning öfver adeln återfinnes, och uppmanade moralisten att med ett tecken utmärka de skyldiga. Han var icke i stånd att fylla dussinnet.

Men, huru är det möjligt att bortrensa en så starkt rotad fördom? Huru kunna bekämpa en sådan åsikt, som förfäktas af en viss dam i en af våra landsorter, hvilken, då hon läste

i jag vet ej hvilken tidning, att aristokratiens damer prydde sina balskor med juveler, utropade, att ingen kvinna kunde vara hederlig, som brukade juveler på fötterna, och att dessa damers män borde stänga in dem på tukthus?

Till denna sammansvärjning mot damernas af aristokratien goda namn och rykte hafva romanen och teatern i hög grad bidragit. Vare sig nu att publiken är road af eller kittlas af målningen af lasten hos de högre klasserna, eller att den fördom, hvarom jag talat, äfven förefinnes hos författarne, det faktum står fast, att hertiginnor, markisinnor och grefvinor i romaner och dramatiska arbeten äro inkarnationer af fördärf och uselhet. Det är icke så länge sedan en af våra förnämsta romanförfattare, Pereda, utgaf en sedeskildring från de högre kretsarne under titel *La Montálvez*, där stora världens äldre och yngre damer begå de oerhördaste saker. Jag tror, att Pereda, som är en afgjord fiende till hufvudstadslifvet, tagit inflytande af hvad jag vill kalla »provins-legenden». Om författaren hade haft någon beröring med den värld han skildrar, skulle målningen blifvit mera sann och han skulle icke skildrat undantagen som regel. Damerna blifva ej mycket bättre behandlade af en annan författare af mycken förtjänst, jesuiterpatern Coloma; men hos honom förklarar kaftanen vissa stränga omdömen om baler, lustpartier, toaletter och nöjen i allmänhet, som uteslutande tillhöra aristokratien.

Den uppfostran, som gifves adelns döttrar, är enligt min åsikt behäftad med två fel. Den är ytlig och utländsk. Ytlig, därför att den icke äger en fast grund, endast flyter ofvanpå; utländsk, emedan skolor, lärarinnor, sällskapsdamer, barnpigor och ammor, allt måste komma från Frankrike, Tyskland eller England för att vara elegant och korrekt. På detta sätt förlorar för hvarje dag kvinnan mer och mer nationelt skaplynne och individualitet. Aldrig inträder jag i en salong eller en budoir utan att instinktmässigt mina blickar söka den bok, som i rikt praktband ligger på bordet eller kaminkransen. Nio gånger af tio är denna en fransk roman i den starkt kryddade genren, Ohnet, Cherbuliez eller Feuillet; sällan en religiös eller historisk bok; aldrig en spansk roman, ty för gommor, vana vid franska bonbons serverade i sammetskapslar, är spansk föda simpel. Damer såsom hertiginnan af Benavente, som med intresse och välvilja följer vår moderna

litteraturutveckling, eller såsom hertiginnan af Mandas, som läst och begrundat arbeten i geologi och historia, äro aktningvärdas undantag.

En kvinna, hvars ställning medgifver henne mycken ledighet från skötandet af sitt väl ordnade hus, som icke längre lefver inspärrad och afskild såsom i XVIII:e århundradet, hvars hus kan ramla öfver henne, som vi bruka säga, emedan mannen öfvergifvit det och söker sysselsättning och nöjen annorstädes, är utan tvifvel i behof af en stor portion andlig öfverlägsenhet för att icke gå upp uti visiter, promenader, baler och opera, för att icke rikta alla sina tankar på modets växlingar, för att blifva stark och tänkande. Mången gång är det mannens fåfänga, som drifver henne till extravaganser och ostentativt uppträdande, om det icke är hans likgiltighet eller frånvaro från hemmet, som nödgar henne att söka glömska och retelser. Allt detta är förmildrande omständigheter, som böra tagas med i räkningen af dem, som af kvinnan fordra felfrihet och lidelsefrihet, och böra väl beaktas af hvar och en, som studerar människonaturen.

Den spanska adelns damer äro vackra och ståtliga, men den nationela skönhetstypen blir allt sällsyntare. Kvinnan af medellängd, smärt och välformad, med mjuka rörelser och stolt gång, med svarta, uttrycksfulla ögon och långa ögonfransar, med blekröda läppar, mörk hy och ramsvart hår, lämnar småningom rum för den starkt köttfärgade blonda typ, som här kallas Rubens-typen. Det är godt om blondiner i Madrid, men sanningen att säga: många äro blonda endast genom konst. En annan typ, kanske mera antik, är äfven förhärskande inom aristokratien; det är den ljusletta, anemiska, med ovalt ansikte och starkt spotskt framskjutande underläpp, sådan man återfinner typen hos de stora målarna Pantoja och Velázquez. Ehuru icke skön är denna typ mycket distingerad.

Man har trott, att Lozojas vatten och därmed sammanhängande ombyte af luft har åstadkommit förändringen i Madriddamernas utseende, därigenom att det gifvit dem mera friskhet och rundning. För mig synes det tydligt, att försvinnandet af det nationelt karakteristiska har till väsentlig del sin orsak uti klädedräktens förändring, antagandet af moder, skapade för andra raser, vidt skilda från vår, som om de än passa dem

väl, vanställa oss. Den spanska kvinnan hade funnit formen för sin klädedräkt i modet på Carlos IV:s tid: den korta sidenkjolen, den låga skon och framför allt den mystiska, yppiga, poetiska, svarta eller hvita mantillan äro utan all jämförelse de lyckligast valda attributer för en kvinnotyp, som mera utmärker sig genom grace än genom verklig skönhet. Det nu härskande modet med grofva tyger och glanslösa färger, långods från mankönet, af engelskt fabrikat, långa kappor och waterproofs, dubbelbottnade, breda skodon och framför allt den franska kapott-hatten, är fullkomligt tillintetgörande för den spanska skönheten. En kvinna med lång hals och höga axlar, som den engelska kvinnan, tar sig förträffligt ut i kläder efter mansdräktens snitt och den hvita, friska hyn förlorar intet på bruket af halftoner, såsom grått, beige o. d. En högväxt kvinna kan se ståtlig och förnäm ut i en kappa, som betäcker henne från hufvud till fot, men den lilla, mörka, fylliga, böjliga spanskan kräfvver kläder af annan snitt, som mera passa för hennes kroppsform. Den klassiska typen synes bättre bevarad bland »chulas» i Madrids utkanter än bland de högre klasserna och detta helt säkert därför, att chulan bibehåller det förra århundradets mod. Hennes skor äro gjorda efter spanskt bruk, hon fäster upp håret på spanskt sätt och hon sveper om sig den i lifliga färger väfda Manilachalen. När stora världens damer under den Heliga veckan ikläda sig mantillan, lyser den klassiska typen fram som diamant infattad i stenkol.

Hvarje turist med artistiskt sinne, som besöker Spanien, beklagar mantillans försvinnande. Utom den Heliga veckan återstod för henne för icke länge sedan ännu en tillflyktsort: tjurfäktningarna; men äfven denna sista har modet nu beröfvat henne. Höjden af elegans och förfining är nu att på tjurfäktningar uppträda i hatt, ju extravagantare ju bättre — och sanningen att säga, det mest distingerade är att icke alls gå på tjurfäktningar, utan på kapplöpningar med åtföljande vad-hållning, defilé af prunkande ekipager och exposition af uppseendeväckande, kritiklösa toaletter. Smaken för tjurfäktningar, som är verkligt spansk, djupt rotad hos nationen, finnes nu endast bland män, »chulas» och det lägre folket. Medelklassen, som alltid vill efterapa aristokratien, har öfvergifvit tjurfäktningsbanan, och den spanska kvinnan, hvars nervsystem

har blifvit så ytterligt känsligt, att hon ej står ut med att se ett sorgespel, kan ju än mindre tåla vid en tjurfäktning, som den filantropiska propagandan har utmålet för henne såsom jämförlig med skådespelen i Roms Colosseum.

MEDELKLASSEN.

I Spanien är medelklassen eller bourgeoisin ett mycket vidsträckt begrepp. Dess gränser äro så obestämda, att därinom möter man såväl den rike fabrikantens hustru — emedan hon icke kan räknas till aristokratien — som telegraftjänstemannens eller underofficerens hustru — emedan de icke kunna sägas tillhöra folket. För att precisera klassifikationen kunna vi med stöd af yttre förhållanden säga, att den kvinna hör till medelklassen, som icke kläder sig som folket, som har en tjänare, en liten salong där hon mottager sina gäster o. s. v. Den allra obetydligaste syssla i statens tjänst, som innehafves af någon familjemedlem, den allra minsta förevändning, som kan uppletas, är tillräcklig för att den spanska kvinnan skall finna anledning att kalla sig *señora* eller *señorita* och komma upp ur folkets klass.

Hvarje spansk kvinna är angelägen att bevisa sin härkomst af god släkt och hon anser att en underordnad statens tjänare med knapp lön och ytterst ovissa existensmedel bättre uppfyller hennes anspråk därpå än en handtverkare, som arbetar i sitt anletes svett, såsom en guldsmed, en urmakare, en snickare o. s. v. Ehuru i handtverkarens hus välmåga råder, då däremot i statstjänstemannens eller militärens fattigdom och brödbekymmer höra till ordningen för dagen, föredrager den spanska kvinnan det senare, emedan hon såsom en tjänstemans eller officers hustru anser sig vara *señora*. Äfven i detta hänseende hyllar hon mannens åsikt. En notarie i något förvaltande verk med femtonhundra francs lön har tillträde till stora världen och kan dansa med en hertiginna. En snickare eller specerihandlare, som genom arbete årligen förtjänar femtusen eller tiotusen francs, kan aldrig göra anspråk på att anses som en »*caballero*».

Den stora motviljan för industriella eller merkantila yrken, som förefinnes hos den spanska medelklassens kvinna, med-

för, att hon förjagar blotta tanken på att genom eget arbete förtjäna sitt lifsuppehälle. Detta faller också af sig själf, ty hon dömer endast af hvad hon från barndomen insupit. Kvinnan af folket däremot lär sig redan som liten flicka att förtjäna sitt bröd; hon springer ärenden, tar sig tjänst, syr eller arbetar i fabriker, gör cigarrer, säljer fisk eller grönsaker, vaktar boskapen eller arbetar i jordbruket. Föreställ er en medelklass-familj af naturen välsignad med fem eller sex döttrar och dömd att lefva på knapp lön eller ränta! Hvad skola döttrarna göra? Sätta sig bakom en boddisk? Lära sig ett yrke? Skaffa sig en sysselsättning, hvilken som helst? Ack nej! De skulle i och med detsamma upphöra att vara *señoritas* ipso facto — och det utmärkande för en *señorita* är just att icke göra något alls. Sålunda äro döttrarna hänvisade att tyna bort i fädernehemmet, som blir ett slags nunnekloster, där medlemmarne sakna all kallelse. Hennes ungdom glider förbi under medvetande af att den skall följas af en ännu sorgligare period. Hon framläpar sitt lif under umbäranden och svält, medan hennes förhoppningar på framtiden koncentreras på två saker: först att bröderna må ernå en sådan ställning i samhället, att de kunna en gång hjälpa henne; för det andra att hon icke måtte sakna det nödvändiga för att kunna uppträda vid offentliga högtider och möta den fågel Fenix, mannen, som skall förändra situationen. Men om han icke visar sig — hvilket sorgligt perspektiv för denna *señorita*, dömd till fattigdom och sysslolöshet, eller i bästa fall till ett föraktadt arbete, som hon döljer såsom ett brott, emedan den klass, hon tillhör, skulle stöta ut henne ur sina led, om den visste, att hon begått den inkonsekvensen att göra något annat än »sköta sitt hus». Räknade äro de yrken, som stå kvinnan öppna i Spanien, men ännu lättare räknade äro de kvinnor af medelklassen, som utöfva dem. För några år sedan tog en kvinna, Martina Castells, medicinsk doktorsgrad — och de illustrerade tidningarna publicerade hennes porträtt såsom ett fenomen. Ännu i dag förefinnes mellan medelklassens kvinna och kvinnan af folket i Spanien ett djupt svalg; den senare anser som sin plikt att förtjäna sitt lifsuppehälle, den förra håller på att mannens arbete uteslutande skall underhålla henne. Däraf följer, att hos medelklassens kvinna finnes mera beroende, mindre ursprunglighet, mindre inneboende drift.

Kvinnan af folket må vara en grof typ, men hon är mycket mera en personlighet än medelklassens.

Den senare tillbringar sitt lif i väntan på giftermål — ja man kan säga, under spaning efter en man. Hon må icke taga anstöt af påståendet, ty felet är ej hennes, utan deras, som så uppfostra henne. »Señoritas hafva ingen annan uppgift i lifvet än giftermål», är en fras som tutas i hennes öron allt ifrån vaggan, och hon lyssnar uppmärksamt därpå. Jag kan icke säga att kärleken, så naturlig i ungdomen, har något att skaffa med detta efterlängtade äktenskap; det är endast en nyttighetsmoral, den enda form under hvilken det är henne tillåtet att kämpa för sin existens. Den tarfliga medelklassfamiljen inskränker sin föda till *garbanzos* för att lämna döttrarna tillfälle att kunna visa sig på promenaden, teatern, sällskapslifvet, utrustade med alla de vapen, som äro oundgängliga på äktenskapsmarknaden.

Då äktenskapet och därmed förenade fördelar är det enda målet för medelklassens kvinna, uppfostras hon i öfverensstämmelse med männens åsikter och fördomar till denna lagoma passivitet, som mannen just vill finna hos sin följeslagerska. Ehuru män finnas, som helst önska en absolut okunnighet hos kvinnan, börjar dock större delen föredraga en kvinna, som åtminstone i det praktiska lifvet kan förete en skugga af skolbildning eller en fernissa af vetande, dock utan att hysa någon åtrå efter djupare kunskaper. Om de sålunda icke önska någon verklig bildning hos kvinnan, så fordra de i stället den slags uppfostran, som gör henne presentabel. Framåtskridande är icke endast ett tomt ord, ty numera skulle medelklassens man rodna, om hans hustru icke kunde läsa och skrifva. Historia, retorik, astronomi, matematik äro något misstänkta; filosofi och döda språk galenskaper; men lefvande språk, geografi, musik och teckning ses med blida ögon, för så vidt de idkas till tidsfördrif och icke på allvar som lifsuppgift. Kinesisk målning på koppar och fat eller ihopsuddande af ett mänskensstycke, förträffligt! Men att besöka muséer, studera naturen, teckna efter lefvande modell, oerhördt, gräsligt! Att läsa franska Figaro eller Walter Scott på engelska, utmärkt; men Horatius på latin, fasansfullt!

Detta uppfostringssystem, der skymning härskar och där verklig grund och djup anses som helgerån, har till oundviklig

följd ett förkväfvande af alla kvinnliga anlag och ett kvarhållande af kvinnan på barnets outvecklade ståndpunkt. Det har en rent yttre karakter, det är en yttre polityr och om någon gång en åtrå efter vetande däraf kan väckas, så mynnar den aldrig ut i intellektuel verksamhet.

Den kvinnliga uppfostran är ur intellektuel synpunkt ytterst svag, men den är sannerligen ej mycket bättre ur praktisk synpunkt. Kunskap i hygien och fysiologi, så nödvändig ur hälsosynpunkt och för släktets fortplantning, de enklaste regler för matlagning, renlighet, ordning, någon fläkt af denna poesi, som förlänar behag åt den enklaste boning — allt detta är fullkomligt främmande för medelklassens kvinna, som är okunig om de allra enklaste saker i det verkliga lifvet, som icke ens vet huru hon skall ordna linnet i sitt skåp eller huru hon skall göra ren en lampa. Hon saknar till och med förstånd eller energi att göra sin egen person tilldragande, hvilket dock, så paradoxot det kan synas, är en frukt af kulturen och icke af fåfången. Likgiltighet, själlöshet, blodfattighet, bristande renlighet och bristande vård om hår, händer och tänder, smaklöshet i val af kläder och prydnader, frånvaro af intellektuell sträfvande, som afspeglar sig i de uttryckslösa ögonen och simpla fasonerna, — allt bidrager att snart utplåna det förtrollande skimmer, som dock en gång hvilat öfver medelklassens kvinna under den första ungdomens korta blomstring, när hon gick i förhoppningsfull väntan på den man, som skulle befria henne från bekymren.

Det är förhållandena i allmänhet jag härmed afser, icke enskilda fall, hvilka kunna uppställas som undantag. Jag vill erinra om hvad som aldrig bör förloras ur sikte, att kvinnan är sådan som mannen vill ha henne, men trots omständigheterna dock besitter egenskaper, som vittna om förträffliga anlag. Mycket af det goda, som hon icke undervisas uti, gissar hon sig till eller utför instinktmässigt och uti saker, som ligga inom sferen af hennes omdömesförmåga och om hvilka det är henne tillåtet att hafva en åsikt, är hon nästan alltid mannen öfverlägsen i klokhets och omdöme.

Några söka uti klimatet, andra uti det intellektuella afståndet mellan könen orsaken till bristen på verkligt hemlif i Spanien. Mannen sköter sina affärer eller nöjen utomhus, tillbringar aftonen på kaféet, i kasinot eller på gatan; mycket

sällan har han sin hustru i sällskap. Man förvånas att på Paris' gator se så stort antal af medelklassens män arm i arm med sina hustrur; i Spanien brukas det icke — att bjuda sin hustru armen skulle anses som bevis på dålig ton. Den man som gärna stannar i sitt hem, se alla ned på, anse som andefattig. Då kvinnans lif är så omgärdadt och sferen för hennes verksamhet så begränsad, kan en man icke ostraffadt lefva inom hemmet; det vore att inskränka sig till samma trånga sfer.

Öfvergifna af sina män, följa kvinnorna deras exempel och den under förra århundradet så hemkära spanska kvinnan har blifvit en riktig dagdrifverska, som springer omkring på gatorna. I detta hänseende är förändringen radikal. I småstäder har kvinnan ingen ursäkt för dagdrifveri på gatorna — i stora städer är däremot förevändningen lätt funnen: butiker, visiter, kyrkan, sevärheter af ett eller annat slag. Det är utom allt tvifvel, att detta dagdrifveri afslöjar en brist i det husliga lifvet. Jag tror icke såsom Luis Vives, att kvinnan genom att ofta gå ut riskerar sitt rykte, jag påstår blott, att detta »gående ut» endast för att komma ifrån hemmet visar en brist på huslighet, en fasa för ensamheten, som är ett tydligt tecken på ett tomt hufvud. I alla händelser kan jag icke betrakta lifvet utom hus i Spanien med dess sköna himmel och strålände sol annat än som en svaghetssynd.

Beträffande den spanska medelklass-kvinnans rykte kan jag intyga, att det är öfvervägande godt, att hon i allmänhet är trogen sin man och att om hon någon gång däruti brister, det är sällsynt, att hon öfverlämnar sig åt ett liderligt lif. Det oaktadt är det min åsikt, att om en tillförlitlig statistik skulle kunna uppgöras angående dessa ömtåliga förhållanden, felstegen skulle visa sig oftare förekomma inom medelklassen än inom aristokratien. Och orsaken är helt naturlig. Den obemärkta hustrun till en tjänsteman, advokat eller läkare har ögonen mindre fästa på sig, åtnjuter större frihet än damen af värld, som är känd och observerad öfverallt, omgifven af tjänare och aldrig gör sin promenad annat än i eget ekipage. Om medelklassens kvinna talar ingen, eller åtminstone ingen utom en ganska begränsad krets; på damen af värld äro allas blickar fästa. Medelklassens kvinna är mera utsatt för fara, ty hon är mera tillgänglig, mindre uppmärksammad och hennes hemliga kärlekshandel uppväcker ingen skandal. Naturligtvis

menar jag här medelklassens kvinna i de stora städerna, där hon icke innehar någon framskjuten ställning; ty en hustru till en framstående politiker observeras lika mycket som en prinsessa af blodet. Men i småstäder får medelklassens kvinna icke vara så obesvärad, ty går hon där klädd i siden, väcker hon uppmärksamhet och i landsorten står medelklassens kvinna moraliskt högre.

Men äfven i hufvudstaden kan jag icke finna någon slapphet i moralen hos medelklassen, trots den spanska nationens lidelsefullhet. Frågan om det moraliska förhållandet mellan könen fordrar ett noggrannt aktgifvande för att vi icke skola låta oss skrämmas af löjliga spökbilder eller utropa att världen är på branten af undergång på grund af saker som äro lika gamla som världen själf och som i vår tid icke förete den grad af råhet och cynism som fordom. Den spanska kvinnan är icke moraliskt fördärfvad, ehuru hon är förkrympt och saknar ideal.

Den spanska medelklassens kvinna är i allmänhet snobbig, vulgär, och därpå faller hon. Hon saknar naturlighet, distinktion, aplomb till följd af den sociala ställning, hvartill hon är systematiskt dömd. Detta lagom i religion, i patriotism, närmande sig till indifferentism, denna fullkomliga okunnighet i intellektuellt hänseende och detta uppgående i ytlighet och småsaker förkrymper henne. I grund och botten är hon god, kvick och fyndig, ehuru ytlig och mera egennyttig och feg än mannen. Hennes yttre är icke utan behag. Hennes karakter kan understundom förete förtrollande egenskaper, men hon saknar det som artisterna kalla storhet. Utan att vara hvarken dum eller dålig, är hon, jag upprepar det, snobbig och vulgär. Som alla känslans strängar inom henne icke brustit, kan hon undergå en stor förändring, då dessa strängar sättas i rörelse såsom vid ett barns sjukbädd eller inför en döende fader. Instinkten är för denna kvinna en säkrare ledare än förståndet.

En annan orsak till hennes snobberi är äfllandet att efterapa aristokratien, det som vi kalla »vilja men icke kunna», ett ondt som är fullkomligt okänt hos det verkliga folket. Däråf härleder sig det intresse och den nyfikenhet hvarmed hon slukar tidningarnas »fashionable news», en genre som fordom odlades endast i *La Epoca*, det konservativa partiets organ, men som nu återfinnes i alla tidningar. Det finnes señoras

som kunna utantill förteckningen på markisinnan de la Lagunas juveler och veta på sina fem fingrar de favoritfärger som bäras af hertiginnan af Alba, som de helt familjert kalla Rosario Fernán-Núñez.

På senaste utställningen i Barcelona kunde man lägga märke till det febrila intresse med hvilket medelklassens kvinna följde de mest obetydliga handlingar af aristokratiens damer. När drottningen for ut på en åktur eller begaf sig till teatern, stodo tusentals kvinnor (männen voro proportionsvis mycket få) i timtal väntande, ingalunda af någon dynastisk hänförelse utan af ren kvinnlig nyfikenhet för att sedan kunna utbyta sina tankar om hennes och hofdamernas klädsel och koiffyrer. »Fernán-Núñez har nästan lika klädning som den du beställde från Paris». — »Nej, se på Sástago, hennes kappa är vidare än drottningens». — »Hvilken förtjusande parasoll!» — »Se på elfenbensskaftet!» Så lät det öfverallt, hela tiden. Det var ett ängsligt noggrant studium af den modell, efter hvilken man skulle kläda sig — så mycket man kunde.

Den som i Retiro ser två señoritas — den ena dotter till en ämbetsman med tio barn, den andra arftagerska till en titel och 70,000 kronors årliga räntor — skall till en början taga dem för två systrar. Lika hatt, lika snitt på dräkten, lika parasoll och framför allt samma hållning och samma långsamma, reserverade hälsning. Men se närmare på dessa två skenbart lika figurer och ni skall finna, att de likna hvarandra såsom den galvanoplastiska reproduktionen liknar det gamla myntet. Dräkterna äro lika till snitt, men man märker hvilken utgått från den ryktbara modistens atelier och hvilken mödosamt hopflickats vid familjens fotogenlampa. Den enas gång och rörelser äro endast en tarflig imitation. Hos flickan af medelklassen är en viss blyghet parad med en viss stelhet och tillgjordhet, som hon aldrig kan frigöra sig ifrån, ty den säkerhet och otvungenhet, som en lysande ställning förlänar, äro för henne oåtkomliga och kunna aldrig ersättas genom uppfostran eller högre odling. Denna stelhet, som i själfva verket härleder sig från en svaghet att icke vilja bekänna sin egen ställning, en fruktan att synas löjlig, är det som röjer medelklassens kvinna inom vissa lager af societeten.

Begäret att efterapa aristokratien visar brist på själfständighet och kraft hos medelklassens kvinna. Man säger att

det är bättre att efterapa grefvinnor och hertiginnor än cocotter och aktriser som i Paris. Jag svarar, att ingen efterapning är önskvärd, och om man hos oss icke efterapar hvarken dåliga kvinnor eller aktriser — och Gud bevare mig från att förblanda de senare med de förra! — är det därför att dessa hos oss icke uppväcka samma nyfikenhet och uppmärksamhet som i Paris. Detta framstår också tydligt för en hvar som läser den dagliga pressen. Ingen reporter underrättar publiken om huru hertig X:s eller bankiren Y:s mätress lefver, kläder sig o. s. v. eller skildrar doña Mendoza Tenorios eller doña Tubans lif utom scenen. Till ersättning serveras oss punktligt och omständligt allt hvad som rör världsdamens kläder, juveler, yttranden, tankar, middagar, resor.

Åtminstone under de sista tjugu åren föra de kvinnliga sceniska artisterna ett tillbakadraget och regelbundet lif utan några slags Bohème-excentriciteter. Det är mycket vanligt, att då de träda i giftermål, lämna de scenen och ägna sig helt och hållet åt uppfyllandet af sina husliga plikter, hvilket ingalunda är fördömligt, men bevisar bristen på gnista, som kännetecknar den verkliga konstnären. Antagligen står denna ljumhet i samband med vår sceniska konstns afmatning och bristen på verkligt goda skådespelerskor, hvilket åter i sin ordning omöjliggör framställningar af djupa kvinnliga karakterer, ett förhållande, som beklagas af våra dramaturger.

FOLKET.

Vid studiet af den spanska kvinnan kan jag icke utelämna en kategori, som är gemensam för aristokratien, medelklassen och folket, jag menar nunnorna.

Ehuru kloster finnas som endast lämna tillträde för de högre klassernas noviser — såsom Las Huelgas och Las Salesas — och några grundats uteslutande för sådana, som kunna förete bevis om minst »fyra anor», är det dock ett faktum att i många kloster — Concepcionistas, Carmelitas, Benedictinas, Capuchinas — bedja sida vid sida den högättade och rika señoritan, som af religiös hänförelse eller af olycklig kärlek tagit slöjan, och den fattiga tjänsteflickan, som vädjar till barmhärtigheten för att blifva Kristi brud. Det torde böra anmärkas,

att äfven nunnorna i Spanien, så underligt det än kan synas, på grund af tidsförhållandena undergått förändring. Den gamla nunnetypen försvinner småningom. Nunnan, som tillbragte sitt lif i stilla betraktelser, under psalmsjungning, som gjorde konfityrer och mandelmassa, reliksaker och nåldynor, eller »smyckade vaxbilder», som ordspråket säger, lämnar rum för en modernare typ, som är mindre konventionel, mera praktisk, som mera ägnar sig åt undervisning eller fruktbringande barmhärtighet. Hon formar sig mera efter sina franska systrar, hvilka med Sacré-Coeur och andra dylika institutioner till förebilder, hafva åstadkommit en radikal reform i det spanska klosterlifvet. De gamla, romantiska klostren med sina järntaggade dubbla jalousier och drömmande trädgårdar inom höga murar där ren kontemplation och asketism härskade blifva i våra dagar allt sällsyntare. De religiösa institutioner, som nu skola förvärfva sig popularitet, måste vara halft världsliga och sysselsätta sig med barmhärtighetsverk och uppfostran. Bland sådana institutioner må anföras den nyligen stiftade Las Hermanitas de los Pobres. Beträffande undervisning har Frankrike tagits till mönster. Våra nunnor, som icke kunna ställas högre än andra kvinnor i vårt land, hafva börjat inse att för att kunna lära andra, måste man börja med att lära sig själf och det är att hoppas, att inom några år den andliga nivån inom våra kloster skall vara höjd, ett oundgängligt villkor för deras bestånd och utveckling.

Bättre än någon annan klass i Spanien bevarar det egentliga folket den nationela karaktern och de idéer och känslor, som traditionen helgat. Jag tror, att detta är förhållandet i alla land och att den oförfalskade nationela typen, moraliskt såväl som fysiskt, är att finna hos det egentliga folket och företrädesvis hos kvinnan. En stor skillnad förefinnes emellertid mellan kvinnan af folket i staden och på landsbygden, och man kan i Spanien räkna ända till tio eller tolf olika kvinnotyper bland folket.

Hvar finnes väl en mera slående kontrast än mellan de stora städernas arbeterska och Madrids »chula»? Catalanskan är redan i besittning af de egenskaper, som tillhöra en arbetsam ras stadd i utveckling och säkert är att parisiskan, huru verksam och affärsmässig hon än är, icke står framför kvinnan i Barcelona hvarken i skicklighet eller flit eller i högre grad

än den senare är besjälad af öfvertygelsen om att arbete är en skyldighet och en heder. Hon skiljer sig från parisiskan däruti, att hon är mindre slug, mindre bjuder sig för med kunder, om hon är placerad innanför en disk, eller mindre mån om belöning för minsta tjänst. Men ordning, enkelhet och smak i klädsel, praktiskt sinne, sträfvan efter en viss komfort och oberoende ställning genom arbetet i anletets svett äro utmärkande drag hos denna kvinna, som är en typ för vår tids arbeterska i dess bästa betydelse. Den för artisten långt mera intressanta kvinnan i Madrids förstäder är en öfverlevfa från fordom, en relik från det gamla Spanien, hennes figur målas på solfjädrar och tambouriner och hon är den typ som är så tilldragande för sedeskildrare såsom Menosero Romanos eller Pérez Galdós. Afkomling i rätt nedstigande linie af de gamla *majas* och *manolas*, odlar *chulan* som en konst den obundna friheten i tal; hon är uppbrusande, häftig, med starka känslor och otyglade lidelser. *Chulan* har icke undergått någon förändring sedan D. Ramón de la Cruz skref *Muñuelo*. *Chulans* hand är lika öppen och fri som hennes tunga; hon är färdig att inleda gräl med själfva solen och hon är i stånd att slita af sig kläderna på kroppen för att hjälpa en fattig. Fina och nobla drag omväxla hos henne med råa och barbariska och då de förra framträda, väcker hon en oemotståndlig sympati. Hennes konversation är full af kvickhet, hennes handlingar äro ögonblicksbarn af hennes hjärtas känslor. Hon beräknar aldrig, hennes oreflekterade munterhet är tilldragande såsom barnets upptåg.

La chula är öppen och oegennyttig, hon rädes icke för att ålägga sig de största uppoftningar och oupphörliga umbäranden för att uppfylla alla fordringar, som föremålet för hennes kärlek ställer på henne. Då hennes känslor aldrig i någon mån regleras af reflektionen och då hennes begrepp om godt och ondt äro ganska förvirrade, händer det ofta, att hon förslösar sin rika kärlek på den mest ovärdige. Med produkten af sina händers arbete — ja kanske med vinsten af egen skam — föder och kläder hon någon utrangerad tjurfäktare, någon lättjefull student eller någon afsigkommen staccare. Madrid öfverflödar på förbindelser, där mannen ej gör annat än tillfredsställer sina lastbara vanor, tillbringar förmiddagarna i sängen och kvällarna på kaféet, alltid drucken och

med cigarren mellan läpparne, under det att kvinnan arbetar som en slaf för att den föraktlige mannen ej må sakna pengar till fortsättandet af ett lif i sysslolöshet och last. Det är öfverflödigt att tillägga att till sådan ytterlighet drifver lidelsen *la chula*, att trots hennes retiliga och stolta karakter fördrager hon af sin älskare hugg och slag, den hårdaste behandling. Det förefaller som om förödmjukelse och lidande ännu mera bunde henne vid honom. Efter en misshandling synes *la chula* lika öm som en turturdufva, lika mjuk som en vante.

Den kärlek som *la chula* hyser är en våldsam lidelse, som behärskar henne helt och hållet. Den kan understundom vara flyktigheten själf, men understundom drifva henne till motsatt ytterlighet. Under alla förhållanden är den af en våldsam, tygellös karakter, som vidt skiljer sig från den ärbara formen för kärleksförhållanden på landsbygden. Det är en vild kärlek och dolken är icke långt borta, när svartsjukan kommer med i spelet. De lagar och institutioner, som civilisationen skapat, verka tryckande på *la chula* och civilisationen har på henne icke haft något inflytande. Vår ryktbare romanförfattare Pérez Galdós har beundransvärdt väl tecknat denna genuina typ, som alltid är ursprunglig, alltid okufvad, i en af sina sista arbeten *Fortunata y Jacinta*. Den, som känner folket i Madrid, finner i den boken en verklighetstrogen och målerisk bild af dess kvinnor.

Såsom ett exempel på denna kvinnas religiösa uppfattning skall jag tillåta mig anföra en anekdot, som jag har från trovärdigt håll. En chula berättade, att då hon en dag gick på en gata i Madrid, mötte hon en elegant señorito, som förtrollade henne genom sin stolta hållning, strålande ögon, vackra svarta skägg och öfriga tjusmedel, som hon såg eller trodde sig se hos honom. »Det intryck han gjorde på mig var så lifligt», fortfor hon, »att jag stirrade oafvändt på honom och jag tänkte, om denne man icke följer mig, dödar jag mig. Helt och hållet uppgående i denna lidelse bad jag det ena salve efter det andra och erbjöd *la Virgen del Carmen* en mässä . . . och huru länge jag bad och offrade — så följde mig señoriton».

Tydligt är att *la chula* icke är hvad man kallar ett dygdemönster och ur hennes klass rekryteras till stor del prostitutionen; därifrån och från det lägre folket i Andalucía leda ock dessa spanska bayaderer sitt ursprung, som äro kända

under namn af *cantaoras* eller *bailaoras de flamenco*. Det oaktadt — för att nu återvända till vårt ämne — påstår jag att *la chula* med alla sina fel är hundra gånger bättre än mannen (*el chulo*). Hennes varma hjärta, hennes intelligens, glöd, oegennyttja bevara henne understundom från den förpestade luft hon inandas och göra henne till en duktig och hederlig kvinna, som äger sin klass' hela behag och ursprunglighet. Men äfven då hon sjunkit djupt i dyn, förlorar hon aldrig en viss tilldragande poesi, som aldrig finnes i Paris hos dem, som gjort lasten till ett handtverk. Den som söker hjärta och varmblodighet, skall finna båda delarne hos Madrids *chula*. Om hon vore möjlig för uppfostran — olösta problem! — hon skulle då ej längre vara en *chula*, hennes sprudlande lif skulle vara förbi.

Man har jämfört våra *cantaoras* med Orientens bayaderer och likheter finnas ju i de danser de utföra, i de vällustiga rörelser och drömmande ställningar hvarmed dessa beledsagas och som så väl motsvara sydlandingsens fantasi, som så gärna breder ett skimmer af poesi öfver själfva lasten. Arbeterskan i sin mörka dräkt och dåliga skodon ådrager sig ingen uppmärksamhet af likgiltiga kommande och gående — men kvinnan placerad på en half meter hög tribun, med utmanande prydnader, med den röda nejlikan bakom örat, med den lilla skon som lämnar den höga vristen fri, med den smidiga midjan och med de i rytmisk takt vaggande höfterna, föder till lif hvarje kväll legenden om Orientens Salome. Hon eldar sinnena, förtrollar männen, sätter deras blod i sjudning mera än hon framkallar nöjets rus, och sällsynt är då, att icke dolken blixtrar och strider utkämpas med dödlig utgång. Visserligen medverkar därtill vinet eller de mer och mindre med alkohol förfalskade dryckerna, men spanjoren behöfver för att berusa sig sällskap, brusande larm, de retmedel och fanfaronader, som endast kvinnan kan framkalla; spanjoren dricker sig aldrig rusig ensam, som nordens män kunna göra.

Andalucías kvinna liknar kvinnan af de lägre klasserna i Madrid, men hon är mera skygg och religiös och flerstädes såsom i Sevilla och Cadiz mera ordningsfull och uppmärksam på hemmets förhållanden. Den gamla typen fortlefver i de sydliga trakterna. Cigarrfabrikerna äro de enda arbetarcentra i Andalucía och känt är att *la cigarrera* utgör en alldeles

särskild, ren och oförfalskad typ, fullkomligt olika arbeterskan i allmänhet, som mer eller mindre ofrivilligt antagit en fransk anstrykning eller åtminstone förlorat den måleriska prägel, som *la cigarrera* behåller i all dess glans. Förtrollande beskrifningar hafva gjorts på de sevillanska cigarrfabrikerna, hvars arbeterskor smycka sitt hår med rosor och visa sina nakna brunglänsande armar och hvilkas arbete förrättas under lifligt samspråk och muntert skratt. I vår tid, när de gamla klassiska *pronunciamentos* äro försvunna, förekomma upplopp bland *las cigarreras* så mycket oftare och chefskapet öfver fabrikerna i Sevilla och Madrid kan endast utöfvas af en man, som med kraft förenar en hög grad af kallblodighet. »Dessa kvinnor», sade till mig för någon tid sedan chefen för fabriken i Madrid, »förtjäna i grund och botten vår sympati; de hafva hjärtan af guld och med god behandling kan man få dem till hvad som helst. Men det finnes hos dem en så stark känsla för det rätta, att den föreståndare, från hvilken de rönte någon orätt, vore beklagansvärd. I ett ögonblick af uppbrusning skulle de kunna slita honom i stycken.»

Icke endast bland cigarrarbeterskorna, utan hos arbeterskorna öfver hufvud i Spanien hafva de republikanska idéerna slagit djup rot. Dessa teorier äro också mycket lämpliga för att släcka den törst efter rättvisa, som i så hög grad anfäktar dessa lager. Men som en motsägelse, som dock är förklarlig, förblir den spanska republikanskan bigott, fullgör sin nio dagars andaktsöfning och sina skyldigheter mot sina helgon och *Virgenes*; hon bibehåller vördnaden för konungahuset, hvilket hon ägnar en dyrkan, som gränsar till fanatism, om hon händelsevis därifrån fått mottaga något tecken på godhet eller välvilja. Den spanska kvinnan af folket har godt minne af det goda som bevisats henne och hon glömmar aldrig drag af ädelsinhet, äfven om hon icke tillskyndats någon fördel däraf. Handlingar af den mest obetydliga art, om de blott bära någon stämpel af godhet, röra henne till ytterlighet. Härom året såg jag på en gata i Zaragoza en blind söka efter ett kopparmynt, som han hade förlorat. Jag tyckte synd om mannen och tog upp en peseta, som jag gaf honom. I samma ögonblick uppstämde en hel grupp af kvinnor en riktig lofsång öfver mig. Jag kunde ej underlåta att le; en peseta hade framkallat en riktig entusiasm. Jag tänkte sedan på

därpå och förstod, att bifallet icke härledde sig ifrån saken i och för sig, utan därifrån att handlingen hade berört dem i deras innersta. Hvar och en af dessa fatiga kvinnor skulle hafva gifvit den blinde en peseta, om de ägt en sådan.

En af de mest utpräglade spanska kvinnotyperna är den baskiska. Hon liknar i intet afseende spanskan, sådan utländingen föreställer sig henne, lidelsefull, half-arab, drömmande. Tvärtom är kvinnan i Vizcaya, Guipúzcoa och Alava en figur med skarpa drag, ja stränga, nästan hårda och hon står i hög moral öfver alla kvinnor i Europa. Sociologer och etnologer skola därutinnan icke jäfva mitt påstående. Den baskiska rasen har icke sammansmält med de öfriga på halfön hvarken i språkligt eller annat hänseende. Man tror, att baskerna härstamma om icke från urinvånarne, åtminstone från de första invandrarna. Det är utom all fråga att i etnologiskt och moraliskt hänseende den euskariska rasen icke företer några likheter med den öfriga befolkningen på den Cantabriska kuststräckan trots likheten i klimat och topografiskt hänseende. Då kvinnan i Asturia och Galicia visar mjukare former, blomstrande hy och vekare ansiktsdrag, har baskiskan hårda, kantiga konturer och på hennes panna äro oböjlighet och halsstarrighet tecknade. Hon är renlig, arbetsam, allvarlig och ärbar och många påstå, okänslig för kärlek. När hon gifter sig är det därför, att hon anser det vara en plikt att bilda familj och blifva moder, hvilket utom äktenskapet är henne ofattligt. Hennes trohet och ärbarhet äro också utom allt tvifvel, hvilket jag för öfrigt öfverlåter åt sedelärare att diskutera. En sanning är att den sedliga nivån hos euskara-folket är mycket högre än hos det öfriga spanska folket, och jag behöfver icke upprepa, att kyska kvinnor förekomma icke, där männen äro libertiner. Ännu för få år sedan bevarade de tre systerprovinserna sin storartade patriarkaliska stämpel, en doft af homerisk dygd, hvilket icke hindrar dem, närboende till Frankrike som de äro, från att vara det mest civiliserade och industriella element i vårt land med undantag af Cataluña. Anhängarne af *fueros* eller den autonoma lagstiftningen i dessa landskap försäkra, att sedan slutet af sista inbördeskriget, hvarigenom de gamla vördnadsvärda lagarna upphäfdes, de baskiska provinserna småningom förlora renhet i seder, enkelhet och öppenhet i karakter. Det är ännu ett offer som det nya Spa-

nien har nödgats göra på den konstitutionella frihetens altare. De baskiska provinserna och Navarra hafva alltid varit en härd för Carlismen, och de som väl känna landet försäkra, att det icke skulle väcka förvåning, om insurrektionen ännu en gång bröte ut i blodiga strider, ty baskerna äro envist fästa vid federativ monarki och i religiöst hänseende intoleranta.

Lika okänslig som den baskiska kvinnan är på det erotiska området, lika lidelsefull är hon på det politiska, då hon anser sina traditionela rättigheter i fara. Under inbördeskriget gaf hon prof på hjältemod, endast jämförligt med spartanernas. En moder, hvars två äldsta söner hade dött på slagfältet, kom och erbjöd sin yngste, siste, för att dödas af »liberalerna». En hel volym skulle kunna fyllas med drag af sublim fanatism under carlist-krigen.

I andra delar af Spanien åter finnes icke hos kvinnan samma hänförelse i politiskt hänseende och samma köld i kärlek som hos baskerna. Tvärtom kan man påstå, att sedan den passionsfyllda romantiken flytt från de bildade lagren, har den tagit sin tillflykt till folket, och dagligen förkunna tidningarna dubbelmord à la kronprins Rudolf, med den skillnad att hjälten är en fattig soldat och hjältinnan en sömmerska eller tvätterska. Endast hos folket påträffas den man, som binder sig fast vid sin käresta med den spanska gördeln, som omsorgsfullt vecklar kjorteln omkring hennes fötter i aningsfull ängslan, att blygsamheten skall såras under dödskampen, och först genomborrar hennes hjärta och sedan jagar kulan genom sin egen hjärna.

Kvinnan i Toledo-trakten — i andra delar af Castilien har jag ej på så nära håll sett kvinnan af folket — är mycket sympatisk. Öppen och naturlig, from och arbetsam, är hon framförallt ordningsälskande och renlig, och den lilla kojan där hon härskar doftar af timjan och glänser af renlighet. Aldrig har jag sett mera fläckfri dräkt än den toledanske kroppsarbetarens, och jag tror ej, att man skall träffa på en toledanska utan rena strumpor och hela skor eller att man skall finna vårdslöshet i hennes klädsel eller orenlighet i hennes hem. Dessa kvinnor vårda hemmen, medan mannen arbetar i jorden.

Då man gör en rask skiss af de spanska kvinnliga typerna, finner man tre eller fyra hufvudgrupper. Den catalanska och den baskiska gruppen förete mycken likhet trots den senares politiskt-religiösa hetta. Mellan andalusiskan och madrileñan är

likheten ännu större. Om jag hade till ändamål att i det för-gångna söka skälet till denna likhet, skulle jag säga att den berodde på förhärskande semitiska eller afrikanska element. Det centrala Spaniens kvinna, castilianskan, är en blandning af celtiskt och iberiskt blod. Hon har vissa beröringspunkter med gallegan och baskiskan men skiljer sig dock väsentligen från båda. Det rent celtiska området, d. v. s. Asturia och Galicia, som likna så mycket de baskiska landskapen i klimatiska och geografiska hänseenden, alstrar på grund af rasens olikhet en kvinnotyp, som är en ren motsats till den baskiska. Gallegan och asturiskan är vekhjärtad, politiken stör icke hennes sömn, hon bryr sig icke om, huruvida Don Carlos eller Alfons XIII härskar öfver henne. Lidelsefullt fästad vid sina barn, skulle hon aldrig tänka på att uppoffra dem för en politisk idé och hvad hennes mottaglighet för ömmare känslor beträffar, är det nog att säga, att det hör till undantagen att en bondkvinna går till altaret utan att förut äga familj. Det må dock icke underlåtas att tillägga, att med tillämpning af J. J. Rousseaus idéer kvinnorna af denna grupp tillåta sig friheter tills det ögonblick kommit, då de skola gifta sig, men äro sedan sina män obrottsligt trogna.

Till stor utsträckning är den spanska kvinnan af folket mannen behjälplig vid skötandet af jordbruket, ty likheten mellan könen, som förnekas i den skrifna lagen och inom de kretsar, där man lefver utan att arbeta, är ett faktum i jordbrukarens, nybyggarens eller kroppsarbetarens fattigdom. I min födelsebygd, Galicia, ser man ofta svaga kvinnor eller mödrar med barn vid bröstet gräfva i jorden, så majs eller hvete, skära säf eller gräs åt boskapen. Sådant hårdt och strängt arbete uppväcker ingen protest hos djupsinniga teoretiker af Pruddhombres skola, som vid minsta försök att vidga området för kvinnans verksamhet i andra riktningar slå sig för sitt bröst och ropa i helig bäfvan: »kvinnan bör ej gå utom hemmet, ty hennes enda uppgift är att fylla sina plikter som maka och moder». Den stackars bondhustruns fattiga koja, där bröd och värme saknas, där storm och regn äga fritt tillträde, är nästan alltid tom. Husmodern har blifvit frigjord och den oföränderlige, hårde, döfve befriaren heter: nöd.

Madrid 1889.

Barnängens Patenterade Mjölktvål.

(Patent nr 2290.)

Redan i äldsta tider var mjölken uppskattad som ett framstående toaletmedel till hudens förskönande, och nutida mejerskors fina hy och vackra händer utgöra talande bevis på medlets förträfflighet.

Barnängens Mjölktvål är efter en patenterad metod direkt framställd från naturlig mjölk, hvadan densamma ovilkorligen gör hyn och huden *vit, vacker och smidig*, hvarom en och hvar kan öfvertyga sig genom någon tids daglig användning.

Obs. I följd af patentet kan ingen mer än vi framställa denna tvål.

Obs. Etiketterna (med björnstämpeln och Barnängens namn) äro inregistrerade.

Barnängens Tekniska Fabrik, H. Maj:t Konungens Hofleverantör, Stockholm

Wimans Spisar

för ved och torf.

Vedslöseri omöjligt. Ugnarne icke belagda med någon lera, steka och grädda utomordentligt jemnt, väl och fort. Inga »brännplåtar» att förnya. De yppersta intyg från hela landet. Kunna ses i verksamhet och profvas å

Ingenjör E. A. WIMANS Utställning och Försäljning,

17 Fredsgatan 17, Stockholm.

Stockholm.

Bröderna Påhlmans

Skrif- & Handels-Institut.

Norrandsgatan 28,

Telefon 108 01.

3:dje huset från Kungsträdgården.

Undervisning i alla merkantila ämnen, språk och stenografi. Kursen ett-årig. Terminkurser, månadskurser och kurser i enskilda ämnen lemnas. Lärare specialister i hvarje ämne. *Språk: infödingar.* Inträde kan ske när som helst, önskligast dock vid terminens början den 15 Aug. och 15 Jan.

OBS.! De elever, som hos oss genomgå års- eller terminkurser, ega rättighet att inhemta så många slags bokföring som medhinnas.

OBS.! Skrifinstitutet fortgår oförändradt. Undervisning i alla stilsorter. Kursen räcker tills önskad resultat vunnits. Skrifkramp behandlas. Begär prospekt.

Billiga afgifter!

Aftonkurs kl. 8—10 e. m. Söndagslektioner. Anmälningar och upplysningar hvarje dag.

Blindföreningens Försäljningsbod

19 Jacobsgatan 19

STOCKHOLM

tillhandahåller allmänheten till låga priser af blinda förfärdigade arbeten såsom: matkorgar, blomkorgar och sykorgar, klädesborstar, skoborstar, dammborstar och skurborstar, listskor och listmattor, stiekade, knutna och lagade arbeten m. m.

Denna nya affär är af »Föreningen för blindas väl» grundad för att skaffa afsättning för fattiga blindas arbeten, och anhåller föreningen om allmänhetens välvilliga uppmuntran.

Sparsamma Fuar! Ull och Stiekylle emottages till spånad af all slags garn, väfnad af tyger för såväl hand som maskin, Schalar, Filtar, Plaids, Doffel, Kläden till herrkostymer m. m. **OBS!** Gardiner i fornnordiska färger och mönster väfvas af såväl rent ullgarn som trasgarn. Mattor väfvas. All slags färgning och kemisk tvätt, beredning och prässning verkställas. Profver och prisuppgifter på begäran. Gods afhämtas afgiftsfritt från hemmen, ångbåt och järnvägsstation.

Goda varor! Billigaste priser! Reel behandling! **HILDUR ANDERSSON,**
Rikstel. 163. Alm. Telefon 76 53. 12 **Hötorget 12,** ingång från **Oxtorgsgatan.** **Stockholm**

Kvinnan

och

Kvinnoarbetet i Finland.

Broschyr, utgifven af Kvinnosaksförbundet **UNIONEN** i Helsingfors.

Säljes i **FRITZES** k. Hofbokhandel.

Pris: 1 kr. 25 öre.

Å

Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, 54 Drottninggatan, 1 tr., Stockholm.

finnas anmälda kvinliga arbetssökande såsom: lektions-gifvare i språk, svenska ämnen, musik, sång, ritning och målning, handarbeten m. m., svenska och utländska lärar-intor för hem och skolor, kontors- och skrifbiträden, hus-föreståndarinnor, sällskap och biträden i hem, föreläserskor, gymnaster, sjuksköterskor m. fl.

Ett Studiestipendium

för kvinnor, å 120 kr., skänkt af enskild person, sökes hos **Fredrika-Bremer-Förbundets Styrelse** (adr. Stockholm) före november månads utgång. Ansökning skall åtföljas af intyg om aflagd studentexamen, eller afslutad tre-årig kurs i högre lärarinneseminariet, eller ock motsvarande kunskapsmått, hvarjämte bör uppgifvas beskaffenheten af de tillämnade studierna. Stipendiet kan af samma person innehafvas 3 å 5 år; dock skall för fortsatt åtnjutande däraf förnyad ansökning hvarje år inlämnas.

Fredrika-Bremer-Förbundets Styrelse.

Stockholm, Aftonbladets tryckeri 1893.